

Demokratický střed

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

2. číslo / ročník XII. / květen 2023 / cena 40 Kč

STARONOVÝ SOUBOJ O POLSKO

Obsah

■ Úvodník

Imaginární Západ? <i>(Tomáš Fošum)</i>	3
--	---

■ Střední Evropa

Nejistý tanec Viktora Orbána mezi Ruskem a USA <i>(Jan Blažek)</i>	4
Volby mnoha otázek <i>(Vít Dostál)</i>	6
Nečekaný vzestup rakouských komunistů <i>(Miroslav Šepták)</i>	8
Slovensko prožívá vážnou krizi důvěry <i>(Marián Balázs)</i>	10
Progresivní Slovensko stojí před osudovým rozhodnutím <i>(Filip Zelenka)</i>	12
Evropský parlament se rok před volbami netěší dobré pověsti <i>(Karel Barták)</i>	14
Ukrajina prožívá zemětřesení i na církevní scéně <i>(Michal Lebduška)</i>	16

■ Česko

Budoucnost opozice <i>(Antonín Berdych)</i>	18
---	----

■ Kultura

Smrt nemá smysl pro humor <i>(Lucie Zakopalová)</i>	20
Tři maďarské snímky, které stojí za zhlédnutí <i>(Jan Gregor)</i>	21
Hledání Sándora Petőfiho jakožto archeologie životní zkušenosti <i>(Matúš Guziar)</i>	22
Neskutečný svět animovaného filmu <i>(Jan Holovský)</i>	24

■ Rozhovor

Orbán je autentický, Okamura nikoliv <i>(Tomáš Fošum)</i>	26
---	----

■ Zraněná města

Bruntál: údolí radosti, ve kterém prý i komici pláčou <i>(Táňa Matelová)</i>	29
--	----

Demokratický střed

2/2023, vydáno v květnu 2023, ročník XII.

adresa: Demokratický střed, Jirečkova 1012/9, 170 00 Praha 7

e-mail: redakce@demokratickystred.cz, web: www.demokratickystred.cz

šéfredaktor: Tomáš Fošum

zástupce šéfredaktora: Petr Zenkner

redakční rada: Tomáš Chlum, Marie Bydžovská, Marie Jüptner Medková, Jan Jüptner, Pavel Cechl, Tomáš Orlík, Jan Holovský, Anna Plasová

grafická úprava: Jiří Kaufner, fotomontáž na úvodní straně: Demokratický střed, logo: LUSEL

vydavatel: Demokratický střed, z. s.

č. účtu: 2400332468/2010

registrační číslo MK ČR E 20906, ISSN 1805-6202, vychází 4 x ročně

Před čtyřiceti lety napsal český spisovatel Milan Kundera v pařížském exilu esej *Unesený Západ*. Zdůraznil v něm, že ačkoliv středoevropské národy spadají pod ruskou nadvládu, civilizačně a kulturně patří na Západ. Čili jsou východní částí západní Evropy. Jenže ta sama ztrácí smysl pro svou kulturní identitu, takže v zemích, jako jsou Polsko nebo Československo, vidí jen Ruskem vnucený politický režim. A považuje je tedy za Východ.

Kunderův esej vyznívá hodně pesimisticky. V roce 1983 nikdo nemohl tušit, že se o šest let později železná opona zhroutí. A že v roce 2004 už budou někdejší ruské satelity ve střední Evropě členy NATO i Evropské unie. Češi, Slováci, Poláci nebo Maďaři tak dnes tvoří součást politického Západu. Otázkou je, zda jsou jeho příslušníky též mentálně. Mnozí ano, ale zdaleka ne všichni.

„Zemřeme za Maďarsko a za Evropu.“ Těmito slovy podle Milana Kundery končila depeše ředitele maďarské tiskové agentury odeslaná v listopadu 1956, krátce poté, co sovětská vojska zahájila útok na Budapešť. I s ohledem na tuto krvavou zkušenost s ruským imperialismem lze jen obtížně chápat vstřícný postoj současného maďarského premiéra Viktora Orbána k režimu Vladimira Putina. Neotřásla jím ani ruská vojenská agrese vůči Ukrajině.

„Ropa může pocházet z Východu, ale svoboda vždy přichází ze Západu,“ řekl přitom Orbán v roce 2007. Tehdy ještě nemluvil o iliberální demokracii, která v jeho provedení znamená, že si jako vítěz voleb může dovolit skoro vše. Včetně ovládnutí justice či médií a průběžného přizpůsobování volebního systému vlastním potřebám. Orbánovo Maďarsko zůstává součástí západních struktur, k odchodu z EU a NATO se z pragmatických důvodů nechystá. A přestože hází Ukrajině klacky pod nohy, pro unijní protiruské sankce nakonec vždy hlasuje. Geopoliticky k Západu tedy stále náleží, mentálně a rétoricky se mu ale vzdaluje.

S protizápadními akcenty se můžeme setkat třeba i u polské vládní strany Právo a spravedlnost (PiS). Její lídr Jarosław Kaczyński loni na podzim tvrdil, že vstup Polska do EU neznamená, že země přijme západní kulturu se vším všudy. A vyprávěl, jak při své první návštěvě na Západě, ve Vídni, vnímal, že jde o cizí kulturu. Jeho strana jako by chtěla jistou odlišnost ukázat v praxi, když se již roky

snaží napodobovat Orbánův model iliberální demokracie. Omezuje nezávislost justice, pod kontrolu dostala část médií. Situace v obou zemích však není rozhodně stejná. Například polské volby jsou oproti těm maďarským relativně férové.

Problémy s dělbou moci v demokratickém systému nemají pochopitelně jen Poláci a Maďaři. Různé snahy o autoritářství pozorujeme v posledních letech i v dalších zemích včetně Česka, jež se mimo jiné donedávna potýkalo s ústavními eskapádami proruského prezidenta Miloše Zemana. Současné polské a maďarské patálie se zásadami právního státu jsou ovšem hodně viditelné, takže instituce Evropské unie, která se k vládě práva ve svých smlouvách hlásí, na ně nějak reagovat musejí. Tím se ale zase posilují protizápadní nálady u polských a maďarských vládních politiků.

Jenže spousta věcí se změnila 24. února 2022, kdy Rusko naplno rozpoutalo válku na Ukrajině. Polsko se kvůli své velikosti, strategické poloze, silné armádě, přijetí velkého počtu válečných uprchlíků a v neposlední řadě staleté negativní zkušenosti s ruskou rozpínavostí stalo důležitou základnou pro západní pomoc Ukrajině. Za současné situace se proto zdá obtížně představitelné, že by členské země EU aktivně tlačily na nějaké výraznější potrestání Polska kvůli jeho soudním „reformám“. Obzvláště, když se v pomoci Ukrajině na rozdíl od Maďarska chová celkem příkladně. V momentě, kdy zuří válka na hranicích Západu, jde spousta sporů v jeho rámci celkem logicky stranou.

Na hranicích Západu? Ukrajina usiluje o vstup do EU a NATO, a hlavně kvůli tomu její občany ruští vojáci vraždí. Kundera ve svém eseji poznamenal, že střední Evropu nelze přesně geograficky vymezit, spojuje ji kultura nebo osud: „Její hranice jsou imaginární a v každé nové historické situaci se musí znovu a znovu vytyčovat.“ Neplatí to i pro Západ? Ukrajina se k němu hlásí a platí za to obrovskou daň. Doufejme, že ji západní země v čele s USA nenechají padnout. Byla by to pro ně prohra nejen geopolitická, ale hlavně morální. Západ se zaštiťuje svobodou a demokracií. Pokud rezignuje na jejich obranu, ztratí svou identitu. Nebude ho pak už potřeba unášet.

Tomáš Fošum

Demokratický střed
Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

Předplatte si Demokratický střed. Roční předplatné (4 čísla) činí i s poštovným 300 Kč.

Objednávejte na e-mailu: redakce@demokratickystred.cz.

Nejistý tanec Viktora Orbána mezi Ruskem a USA

S Orbánovým Maďarskem jako by se dnes ve světě nikdo nechtěl kamarádit. V EU platí za vyvrhele kvůli vstřícnosti k Vladimíru Putinovi. Samotná Moskva ho ale přesto oficiálně zařadila na seznam svých nepřátel. Maďarský premiér Viktor Orbán zase v zákulisí označuje za nepřitele USA a administrativu prezidenta Joea Bidena. Vypadá takhle v praxi u nás nedávno tolik vzývaná „zahraniční politika mnoha azimutů“?

Kritika evropských sankcí vůči útočícímu Rusku, odmítání dodávek zbraní napadené Ukrajině. Opakované cesty ministra zahraničí do Moskvy, snahy o udržení či dokonce navýšení dovozu ruského plynu a ropy. Deklarovaná ignorace zatykače Mezinárodního trestního soudu v Haagu vydaného na Vladimíra Putina kvůli únosům ukrajinských dětí z okupovaných území do Ruska. Snaha zablokovat či alespoň zdržet rozšíření Severoatlantické aliance (NATO) o Švédsko. Tím vším se dnešní Maďarsko liší od zbytku Evropské unie, k nelibosti drtivé většiny jejích představitelů a národních vlád.

Počátkem března ale maďarský premiér Viktor Orbán naznačil, že tyto své postoje bude možná Maďarsko mu-

set přehodnotit kvůli „změně geopolitické reality.“ Nebyl příliš konkrétní. A nebyl přitom podle všeho rád, dosavadní spolupráci Maďarska s Ruskem totiž jedním dechem označil za „výhodnou“. Političtí analytici si hned začali lámat hlavy nad tím, zda naznačovaný obrat v maďarské politice skutečně nastane a co k němu předsedu maďarské vlády vedlo.

Vynucená změna kurzu

S odstupem času se ale spíš zdá, že o jeho vlastní rozhodnutí vůbec nemuselo jít. Nejspíš jen měl dostatek informací, aby dokázal předvídat, co se bude dít dál. A pokusit se zachovat si tvář před domácím i zahraničním publikem. Koncem března jsme se totiž z úst ruského velvyslance v Budapešti Jevgenije Stanislavova dozvěděli, že Rusko rozšířilo svůj známý seznam zemí, na které nahlíží

jako vůči sobě nikoliv přátelské, a zařadilo na něj nově i Maďarsko. Jde o symbolický akt s minimálním bezprostředním dopadem. A v zásadě Maďarsko na onom seznamu už tak jako tak bylo, od loňského roku se na něm totiž nachází Evropská unie, jíž je Budapešť součástí. Přesto šlo o políček do Orbánovy tváře, který ho nejspíš zabolěl.

Proč Moskva takhle potrestala jednoho ze svých nejvěrnějších příznivců? I tady se možná odpověď skrývá v událostech, které následovaly až po

Maďarský ministr zahraničí Péter Szijjártó (v brýlích) po boku premiéra Viktora Orbána.

Foto: Wikimedia Commons/Alan Santos/PR

tomto kroku. V polovině dubna se totiž stalo něco krajně výjimečného, i když ne zcela překvapivého. USA uvalily sankce na budapešťskou Mezinárodní investiční banku (IIB). Tedy na instituci, která sídlila v hlavním městě členské země NATO a v jejímž řídicím orgánu zasedal maďarský ministr hospodářství čili vládní představitel alianční země. Sankce mířily nejen na samotnou banku, ale adresně i na její tři nejvyšší představitele, z nichž jeden byl Maďar.

To je skutečně velice neobvyklé, těžko pro to najdeme precedent. Jedná se ovšem o bankovní dům, v němž má tradičně rozhodující podíl Rusko. A finanční služby nebyly asi to jediné, na co se IIB specializovala. V oficiálním odůvodnění sankcí z pera amerického ministerstva financí zaznělo, že banka je branou pro „škodlivé vlivové aktivity Kremlu ve střední Evropě a na západním Balkáně“.

Hned následujícího dne oznámila maďarská vláda, že z banky vystupuje a svého celkově čtvrtinového podílu v ní se zbaví. A jen několik dní poté ohlásila samotná IIB, že se z Budapešti vystěhuje do Ruska. Viktor Orbán opět nebyl rád, celá věc mu byla hodně proti srsti. „Akceptujeme, že každý zastáváme rozdílné pozice, ale nerozumíme, proč je nutné nutit samostatný stát k tomu, aby svou pozici měnil. Maďarsko je stát a mělo by s ním být zacházeno jako se státem, ne jako s kolonií,“ nechal se na tiskovce slyšet ministr zahraničí Péter Szijjártó. Dal tak najevo maďarské rozhořčení a zároveň se pokusil vyslat smířlivý signál směrem k Moskvě a naznačit, že Maďarsko své postoje mění pouze z donucení.

Může odchod jediné banky znamenat konec celé jedné éry? A proč vůbec byla tak důležitá? Šlo o relikv studené války, který se teprve v posledních deseti letech probral k novému životu. Banka vznikla roku 1970 a sdružovala státy tehdejšího socialistického bloku a Rady vzájemné hospodářské pomoci. Po roce 1990 její význam zcela upadl, podílníci ze střední Evropy ji opouštěli. Roku 2019 ale triumfálně oznámila, že stěhuje své sídlo z Moskvy do Budapešti. A jakkoliv objem jejích finančních operací nebyl nijak závažný, vzbudila tím značný rozruch.

Maďarská vláda přesun banky na své území vítala s otevřenou náručí. Kromě řady úlev a pobídek jí navíc nabídla podobné postavení, jaké mají ambasády cizích států. Do sídla banky nesměla bez jejího souhlasu vstoupit maďarská policie, nevztahovala se na ni jurisdikce maďarských soudů. A v neposlední řadě získaly desítky jejích zaměstnanců diplomatické pasy a tudíž imunitu. To je, hodně mírně řečeno, dost nestandardní.

Bezpečnostní experti již tehdy varovali, že se tato konstrukce jeví jako stvořená pro působení ruských tajných služeb uvnitř EU a že se Budapešť stává jejich neoficiální základnou. Neměli bychom přitom zapomínat, že také Česká republika po celou tuto dobu zůstávala podílníkem banky, z níž nakonec odešla až po začátku rusko-ukrajinské války. Pět minut po dvanácté, ale přece.

Americké sankce vůči bance a jejich slovní odůvodnění totiž výše popsané bezpečnostní obavy potvrdily. Mít sankcionovanou a zcela zkompromitovanou IIB nadále

na svém území začalo být pro maďarskou vládu neúnosné, jakkoliv skřípala zuby. S odchodem banky ale zároveň klesl význam a důvěryhodnost Budapešti coby neformálního spojence Moskvy. Maďarská vláda tak chtěla nechtíc plachtit mezi státy s nálepkou nepřítele Ruska, ačkoliv ji tato „změna geopolitické reality“ netěší.

Donalde, vrať se!

Kam se ale Maďarsko obrátí? Zpátky na Západ, kam geograficky patří? To nebude tak lehké. V EU samozřejmě zůstává a zůstane, je tam ale kvůli nedostatečnému respektu k vládě práva pod rostoucím tlakem. Jeho další setrvání v bloku nebude ve střednědobé perspektivě myslitelné bez zásadních politických a institucionálních změn, k nimž zatím jeho vláda není svolná. Maďarsko je také pochopitelně členem NATO, ani o tom nikdy nebylo pochyb. Ale s USA, nejvýznamnějším členem aliance, má vztahy značně pošramocené. Tedy alespoň s jejich stávajícím prezidentem a jeho administrativou.

Podle dokumentů amerických tajných služeb, které v minulých měsících pronikly na veřejnost, považuje Viktor Orbán současné USA za jednoho ze „tří hlavních nepřátel Maďarska“. Měl se tak vyjádřit v únoru na zasedání své strany Fidesz a zaznamenali to američtí diplomaté v Budapešti.

Ovšem nedůvěra je v tuto chvíli vzájemná. Prezident Joe Biden už dvakrát po sobě nepozval Maďarsko na zasedání takzvaného Summitu pro demokracii, tedy neformálního setkání státníků zemí splňujících demokratické standardy, a to jako jediný z členských států EU. A jako amerického velvyslance do Budapešti prosadil Davida Pressmana, který je odborníkem na lidská práva a otevřeně se hlásí k homosexuální orientaci. To je vzhledem k všeobecně známým postojům Orbánovy vlády podobné jako dráždit býka červeným hadrem.

Pochopitelně Amerika není jen Joe Biden, zemi navíc v příštím roce čekají prezidentské volby. V tuto chvíli se zdá pravděpodobné, že v nich opět bude za republikány kandidovat exprezident Donald Trump, s nímž Orbán naopak vycházel výborně a dodnes na to nostalgicky vzpomíná. „Pane prezidente, vraťte se!“ volal počátkem května ve svém příspěvku na mezinárodním setkání amerických a evropských konzervativců v Budapešti.

Konference CPAC (Conservative Political Action Conference) se v maďarském hlavním městě konala už podruhé. Jde o evropskou odnož akce, která má v USA dlouhou tradici, ale v posledních letech se profiluje výhradně jako setkání Trumpových příznivců. Mezi evropskými účastníky najdeme národovce a euroskeptiky, za Česko na ní minule vystoupil exprezident Václav Klaus a v letošním roce poněkud překvapivě premiér a vůdce české parlamentní opozice Andrej Babiš (ANO).

Není třeba pochybovat o tom, že sám Donald Trump by rád Orbánovo volání vyslyšel a do pozice nejmocnějšího muže světa se vrátil. Mezi americkými republikány je i nadále populární, jeho úspěch v klání příštího roku nelze

vyloučit. I Viktor Orbán ale tuší, že vzhledem k neutuchajícím skandálům a soudům amerického exprezidenta rozhodně nejde o sázku na jistotu. Své šance a popularitu se tedy pro jistotu rozhodl sondovat u Trumpova republikánského vyzyvatele, guvernéra Rona DeSantise.

Toho proto v březnu navštívila maďarská prezidentka Katalin Novák, jež byla zvolena za Orbánův Fidesz. Zatímco maďarská média o setkání obsáhle informovala, floridskému politikovi nestálo ani za zmínku na jeho sociálních sítích. Je to další důkaz toho, že maďarský premiér začíná být pro západní politiky takzvaně toxický, a to právě kvůli své pověsti Putinova blízkého spojence. Jen týden po setkání s maďarskou hlavou státu si to koneckonců mohl znovu ověřit i sám DeSantis, když se v televizním rozhovoru pokusil redukovat rusko-ukrajinskou válku na teritoriál-

ní spor, do něhož se USA nemusejí dále zaplétat. Znělo to jako ozvěna Orbánových postojů. Mezi republikány tím DeSantis vzbudil pozdvižení a svá slova hned bral zpátky.

Viktor Orbán dnes není v USA vítán, a jestliže příští prezidentské volby vyhraje kdokoliv jiný než Donald Trump, moc se na tom nezmění. V důsledku války na Ukrajině a stupňujícího se napětí mezi Západem a Ruskem se ale maďarskému premiérovi postupně uzavírají i dvířka na Východ, a dostává se tak do izolace. Jestli takhle vypadá zahraniční politika mnoha azimutů, kterou se u nás pokusil formulovat bývalý prezident Miloš Zeman, potom budme rádi, že jsme ji opustili. Střelka maďarského kompasu se zmateně točí a nemá, kde spočinout.

Jan Blažek

Volby mnoha otázek

Polské parlamentní volby, které se s největší pravděpodobností budou konat 15. října, se nesou v duchu klíčové otázky: vyhraje znovu strana Právo a spravedlnost, nebo se Polsko zbaví image „problémové“ země a zařadí se mezi takzvané „normální“ státy západního společenství? Z polarizovaného polského politického prostředí se tato otázka přenáší do celého světa. Není ale zdaleka jedinou, kterou je potřeba si položit. Tento text přináší hned šest dalších a dost možná o mnoho podstatnějších vzhledem k dalšímu vývoji v zemi našich severních sousedů.

1. Kdo převezme štafetu po Jarosławu Kaczyńském?

Tyto volby budou pro Jarosława Kaczyńského poslední v roli šéfa vládní strany Právo a spravedlnost (PiS). Sám svůj odchod avizoval a do dalšího parlamentního klání – proběhne-li v řádném termínu roku 2027 – už pravici povede nový lídr nebo lídryně. Je to pochopitelné. Kaczyński stárne a trápí ho zdravotní neduhy. Postupný odchod do politického důchodu jej čeká právě v příštích letech.

Kdo bude jeho nástupcem? Nabízí se hned několik jmen – premiér Mateusz Morawiecki, expremiérka a europoslankyně Beata Szydło, ministr obrany Mariusz Błaszczak, prezident Andrzej Duda... Všichni potřebují být ve vrcholné politice přítomni i po těchto volbách, díky čemuž bude mít také PiS silnější slovo při skládání společné volební kandidátky se svým koaličním partnerem Suverénním Polskem. Jeho lídr a ministr spravedlnosti Zbigniew Ziobro ví, že v sejmových lavicích nesmí chybět, pokud si chce z Kaczyńského dědictví také něco urvat.

Nikdo se ale nestane Jarosławem Kaczyńským 2.0. Jedině on má totiž schopnost vyvažovat různé proudy v rámci polské pravice a tvořit z ní jednu politickou sílu. Výše uvedení možní nástupci naopak některý z těchto proudů reprezentují. Nabízí se proto hned další otázka. Může vůbec Sjednocená pravice, kterou Právo a spravedlnost se svými koaličními partnery tvoří, fungovat bez Jarosława Kaczyńského, aniž by se rozpadla?

2. Vznikne v Polsku konečně stabilní a relevantní třetí síla?

Polská politika je boj mezi PiS a Občanskou platformou, tedy mezi Jarosławem Kaczyńským a Donaldem Tuskem, který je lídrem té druhé strany. Tato konstanta platí už téměř dvacet let. Mnohokrát se někdo pokusil binární polarizaci prolomit vybudováním třetí politické síly, ale všechny projekty selhaly. Janusz Palikot, Paweł Kukiz, Ryszard Petru ani Robert Biedroń, třebaže vytvořili na nějakou dobu silná očekávání, nakonec z politiky zmizeli nebo se stali satelity zavedených partají.

Dnes se rysují hned dva noví aktéři – jednak spojenectví Szymona Hołowni a jeho formace Polsko 2050 s tradičním lidovci (PSL), jednak v polské politice dlouhodobě působící Konfederace posílená díky výraznému lídrovi Sławomiru Mentzenovi a únavě z hospodářských těžkostí. Polská politika na generační výměnu čeká. Vedle zmíněného Kaczyńského není ani šestašedesátiletý Tusk z nejmladších. V těchto volbách se ukáže, zda třetí cesta bude spíše establishmentová, což by naznačil úspěch Polska 2050 s PSL, nebo protestní, zaboduje-li Konfederace.

3. Uzdraví už někdo soudnictví?

Polské soudnictví je jeden velký nepořádek. Začít jej vysvětlovat představuje past pro každý text o současném Pol-

Předseda Občanské platformy Donald Tusk.

Foto: Wikimedia Commons/ European Parliament

sku. Naštěstí to zde není potřeba. Důležité je ptát se, zda to někdo uklidí. Přirozenou odpovědí by bylo, že vše jistě dobře dopadne, pokud zvítězí opozice. Jenže to není tak snadné! Opozice bude vládnout společně s prezidentem Andrzejem Dudou (zvoleným za PiS), který má velký podíl na tom, jak současné soudnictví vypadá. Bude chtít spolupracovat na změnách zákonů, jež podepsal? Asi těžko. A co Ústavní soud? Co když reformy zablokuje právě on?

Nelze si nicméně myslet, že ruce pryč od současného stavu soudnictví by mohla dát i Sjednocená pravice, pokud potřeť v řadě volby vyhraje. I sám Kaczyński není s výsledky reformy v resortu spravedlnosti spokojený. Problémy se táhnou, stojí Polsko dost peněz kvůli sporům s Evropskou komisí a ve výsledku spíše posilují tábor Suverénního Polska, neboť Zbigniew Ziobro si z ministerstva spravedlnosti udělal za osm let vlastní pašalík a ze soudnictví tvoří své léno. To není dobrá zpráva ani pro Kaczyńského, ani pro ty, kteří proti Ziobrovi stanou v boji o následnictví na pravicovém trůnu.

4. Lze vůbec vyřešit spor s Evropskou komisí?

Ano, znovu je zde odpověď nasnadě. Donald Tusk, který byl v letech 2014 až 2019 předsedou Evropské rady, vyhraje volby a vše bude vyřízeno. Skutečně? Znovu si pře-

čtete otázku číslo 3. Opozice sotva získá třípětinovou většinu, aby mohla přehlasovat veta prezidenta proti případným novým zákonům, jež by soudnictví reformovaly tak, jak si přeje Evropská komise, Soudní dvůr EU a koneckonců i Evropský soud pro lidská práva. Od Ústavního soudu také pomoc nepříjde. Bude se tedy čekat na rok 2025 a konec Dudova mandátu.

Jenže co s tím udělá Komise? Přestane požadovat po Polsku pokutu za současný neutěšený stav? Pokud ano, jen tím potvrdí všem kritikům, že v celém cvičení nešlo o podstatu věci, ale o boj proti národněkonzervativní polské vládě. To by nebyla nejlepší taktika před volbami do Evropského parlamentu, jež nás všechny čekají za rok.

Pokud bude pokuta nabíhat dál, bude zase trestat novou vládu za prezidenta a Ústavní soud. A v takovém případě by navíc Polsko ani nemělo obdržet výplaty z Fondu obnovy, protože dohodnuté milníky pro uhrazení tranší s miliardami eur jednoduše neplní.

Nebo se nakonec v případě vítězství Sjednocené pravice zkusí vláda s Komisí nějak domluvit, obměkčí „svého“ prezidenta i „svůj“ Ústavní soud, jak se o to ostatně pokouší již posledních pár měsíců? Z celé hádanky vychází, že současná opozice by sice spor s evropskými institucemi vyřešila lépe, ale pomaleji. Dnešní vláda by to mohla zvládnout rychleji, nicméně kvalita výsledku zůstává otázkou.

5. Jak zlepšit vztahy s Německem?

Právo a spravedlnost přineslo po roce 2015 do zahraniční politiky dva prvky diskontinuity. První se týkal pohledu na evropskou integraci. U druhého šlo o Německo. V první oblasti je kopernikovský obrat od Země ke Slunci, tedy od Varšavy k Bruselu či od suverénismu k integraci možný. S Německem má však Polsko problém, a to velký.

Bude Právo a spravedlnost schopné najít v Německu alespoň nějaké smysluplné partnery, když sociální demokracie (SPD) je pro ně kvůli svým dřívějším vazbám na Rusko totálně zkompromitovaná a v mnoha oblastech zahraniční politiky podobně naladěná? Zelení jsou zase příliš slabým hráčem? Budou čekat na nástup nové postmerke-
lovské CDU s Friedrichem Merzem v čele?

A změni něco vlastně opozice? Pokud si někdo myslí, že při jejím vítězství nastane v polsko-německých vztazích

boom podobný tomu, jenž přišel po roce 2007, šeredně se mylí. Poslechněte si, jak pohrdlivě o německém přístupu k válce na Ukrajině hovoří lidé jako Paweł Kowal nebo Władysław Teofil Bartoszewski, jedni ze zahraničněpolitických mluvčích opozičních stran.

Zklamání z Německa je v Polsku mnohem větší, než dokážeme z Prahy nahlédnout. A to bude mít dopady všude – na střeoevropská partnerství, vztahy s USA, evropskou politiku i bezpečnostní doktrínu. Může se to projevat civilizovaně, nebo naopak poněkud neomaleně, podle toho, kdo volby vyhraje, ale není cesty zpět. A připomeňme si, že loňské usnesení o tom, že by Němci měli Polsku platit reparace za druhou světovou válku, prošlo Sejmem téměř jednomyslně.

6. Bude se škrtat, nebo investovat do veřejných služeb?

Politický úspěch Práva a spravedlnosti tkvěl v tom, že vrátilo trochu důstojnosti lidem, na které předchozí vlády – vlastně všechny od roku 1989 – jaksi zapomněly. Možná si myslely, že se nové Polsko bez nich obejde. Někteří odjeli za prací na Západ, ale příliš mnoho jich zůstalo. Díky sociálním transferům, jejichž symbolem se stalo 500+, tedy dávka půl tisíce zlotých měsíčně na každé dítě, pocítila řada rodin, že stát stále existuje a dává jim něco navíc.

Opozice tento krok pochopitelně kritizovala a stěžuje si, že vlády Sjednocené pravice příliš rozdávaly a vedou státní kasu do dluhové pasti. Jaký tedy dávají voličům vzkaz? „My vám ty dávky zase sebereme a bude, jak už bylo za prvních dvou vlád Donalda Tuska.“ Šéf Občanské platformy pak může v předvolební kampani vymýšlet kdovíco o pomoci mladým s hypotékami nebo zvyšování platů státním zaměstnancům. Co ve skutečnosti udělá, bude-li zvolen premiérem, jisté není. A možná právě kvůli této nejistotě zvolen nebude.

Sjednocená pravice se pak musí vypořádat s jinou otázkou. Přinášejí její sociální transfery dnes ještě i jiné efekty, než (pomalu vyprchávací) pocit zadostiučinění a tím i podporu vládě? Po zavedení 500+ vyprávěli novináři skutečně známi Polska příběhy o tom, jak více dětí najednou dostává dvě teplá jídla denně, účastní se kroužků nebo jezdí na tábory. Platí to i dnes, když slovních 500 zlotých požírá vysoká inflace? Jarosław Kaczyński ostatně v polovině letošní května slíbil, že se od ledna částka navýší na 800 zlotých. A nebylo by ve výsledku lepší, pokud by stát investoval do veřejných institucí, a začal tak konečně kompenzovat rozdíly mezi státním zdravotnictvím či školstvím a soukromými službami, jež si ale může dovolit jen někdo? Možná právě tam budou směřovat očekávání nové generace, která je už na pětistovku na dítě navyklá a žádá něco víc. Třeba reálnější rovnost šancí zajištěnou státem pro své děti ve školách a své rodiče v nemocnicích.

Ráj nenastane

Uvažovat, že při vítězství Práva a spravedlnosti přijde totální národněkonzervativní apokalypsa, zatímco opozice v případě výhry dodá liberální Polsko s liberálními Poláky prakticky ihned, by bylo sklouznutím k falešnému dilematu. Volby sice přinesou nějaké přeskupení politických sil, Polsko se ale ze dne na den nezmění.

Výše uvedený výčet by mohl být ještě mnohem delší a zahrnout kupříkladu postavení církve a jejího učení ve státě s rapidně se sekularizující společností. Dalo by se psát o veřejnoprávních médiích a receptu na jejich ozdravení. (Ne, nečekejte v Polsku vznik médií veřejné služby podle našeho vzoru – ani za panování Tuska tam nebyla.) K rozboru těchto dilemat bude dost příležitostí. Volby toho vyřeší opravdu velmi málo.

Vít Dostál

Nečekaný vzestup rakouských komunistů

Dlouhá léta byli rakouští komunisté považováni za bezvýznamné snílky. Nedávné zemské volby v Salcbursku však ukázaly, že je nutné s nimi počítat. Čtyřiatřicetiletý Kay-Michael Dankl může být novou nadějí rakouské levice.

Třebaže rakouští komunisté jsou třetí nejstarší komunistickou stranou na světě, v zemi pod Alpami nikdy neměli na různých ustláno. Na významu nabyli teprve po druhé světové válce, kdy část veřejnosti ocenila jejich nezpochybnitelný podíl na odporu vůči nacismu. V letech 1945–1959 zasedali v celostátním parlamentu, nicméně s postupným hospodářským zotavením Rakouska a stabilizací jeho vnitřní politiky ztráceli vliv. Poslední dobou se však zdá, že mohou opustit dlouholetou politickou periferii. Zlom nastal na podzim 2020, kdy komunistka Elke Kahr zvítězila v komunálních volbách ve druhém nejlidnatějším

rakouském městě Štýrském Hradci. Následně vytvořila společnou koalici se sociálními demokraty a Zelenými. První komunistická starostka jakéhokoliv rakouského velkého města v dějinách neusiluje o socialistickou revoluci. Místo toho se dlouhodobě koncentruje na téma dostupného bydlení a zastropování nájemného. Doslova každý může zaklepat na dveře její starostovské kanceláře a svěřit se se svým problémem. Elke Kahr nejenže naslouchá, ale často osobně hledá řešení. V dubnu tohoto roku komunisté nečekaně zabodovali v zemských volbách v Salcbursku, když získali 11,7 procenta platných hlasů. Výsle-

dek v jinak konzervativním městě Salzburg dopadl ještě lichotivěji. Komunisté obdrželi 21,5 procenta hlasů a obsadili druhé místo. Jejich lídr Kay-Michael Dankl dříve patřil k Zeleným, nicméně jednoho dne opustil jejich řady a začal „kopat“ za sociálněji komunisty.

Jednoduchý recept

Vystudovaný historik a zaměstnanec muzea zdařile vsadil stejně jako Elke Kahr na téma dostupného bydlení. V Salzburgu se totiž ceny bytů a nájmu vyšplhaly do astronomických výšin, a to v takové míře, že pro podstatnou část obyvatel zůstávají obtížně dosažitelné. Komunisté nabízejí jednoduchý recept v podobě přednostního využití volných pozemků pro výstavbu městských bytů, a to nejméně jednoho tisíce bytových jednotek za veřejné peníze ročně.

Danklovi je teprve 34 let a k úspěchu mu pomohly stejné ingredience jako kdysi v případě bývalého lidoveckého spolkového kancléře Sebastiana Kurze. Vzhledem ke svému mládí působí neopotřebovaně a energicky, čímž vtiskl komunistům dynamičtější image. V kampani dokázal nalézt dostatečně rezonující profilové téma, o kterém je schopen důvěryhodně a autenticky hovořit. Dankl odmítá, že by salcburští komunisté hořeli sympatiemi pro Moskvu. Naopak rusko-ukrajinský konflikt odsoudil a zřídil fond solidarity pro poškozené válkou.

Analýzy volebního chování ukazují, že komunisté získali podporu především někdejších příznivců sociální demokracie a Zelených. Obě strany procházejí větší či menší vnitřní krizí. Socialisté již měsíce diskutují, zda je jejich současná předsedkyně Pamela Rendi-Wagner tím pravým lídrem. Nedávno dokonce požádali členskou základnu, aby se sama vyjádřila k budoucímu předsedovi.

Zelení příliš často opakují slova o nutnosti ochrany klimatu, čímž upozaďují ostatní důležitá témata. Kromě toho na celostátní úrovni vládnou s konzervativními lidovci, a musejí tudíž činit kompromisy, jež je v očích části jejich příznivců posouvají příliš do pomyslného politického středu.

Hledá se alternativa

V Rakousku existují výhodné rámcové podmínky pro nové levicové hnutí nebo etablovanou stranu s novým nádechem. Koneckonců na podzim minulého roku překvapil v prezidentských volbách hudebník Dominik Wlazny, známý spíše pod uměleckým pseudonymem Marco Pogo. Obsadil tehdy třetí místo se ziskem 8,3 procenta hlasů.

Široká levicová platforma s Pogem a Danklem na palubě zaměřená na témata, jako jsou dostupné bydlení, zlepšení sociální péče, navýšení penzí a zachování věkové hranice pro odchod do důchodu, by dávala smysl. Starší voliče by pak svými réto-

rickými schopnostmi a nemalými zkušenostmi z rakouského parlamentu mohl oslovit někdejší trockista a jeden ze zakladatelů Zelených, dnes žurnalista Peter Pilz.

Největším problémem takto koncipovaného hnutí zůstává chybějící ochota potencionálních aktérů mít odvalu a tahat společně za jeden provaz. Přesněji řečeno, chtělo by to přestat vést akademické řeči a přejít od slov k činům. Rakušané pod vlivem tápající lidovecko-zelené vlády obracejí pozornost k politickým alternativám. Napravo čekají připravení Svobodní, nalevo (zatím) nejednotná a argumentačně nekonzistentní sociální demokracie.

Bez ohledu na to, jak dopadne diskuse o socialistickém vedení, bude v pomyslném rakouském politickém ringu stále dost prostoru uskutečnit něco (staro)nového. Nedávný úspěch salcburských komunistů ukázal, že nemála část voličů je tomu značně nakloněna.

Miroslav Šepták

Rakouští komunisté se často prezentují jako protestní strana.

Foto: Miroslav Šepták

Slovensko prožívá vážnou krizi důvěry

Výsledky nedávného průzkumu Eurobarometr svědčí o nízké důvěře v instituce na Slovensku mohly někoho nepříjemně zaskočit. Jenže vysoká míra nedůvěry v této zemi není jen momentálním jevem, vychýlením z normy, ale jde o dlouhodobý trend, který ohrožuje demokracii.

Politickým stranám na Slovensku důvěřuje podle Eurobarometru pouze jedenáct procent občanů, což je třetí nejhorší výsledek v Evropské unii. Vládě i parlamentu věří čtrnáct procent obyvatel, tedy nejméně v rámci evropské sedmadvacítky. O mnoho lépe si země nevede ani ve srovnání dalších institucí včetně justice (33 procent, druhá nejnižší hodnota v EU) a policie (46 procent, druhé místo od konce). Navíc se podle různých světových průzkumů Slovensko dlouhodobě nachází mezi státy s nejnižší mírou důvěry v mezilidských vztazích. To vše ukazuje, v jaké situaci se ocitlo. Všeobecná nedůvěra má pak další důsledky a vede k vážnému ohrožení demokracie.

Vláda, která se ujala moci na jaře 2020 a slibovala změnu po éře vládnutí Roberta Fica a jeho strany Směr, měla přitom navzdory mnohým výhradám a obavám přece jenom významný potenciál důvěry. Po protestech Za slušné Slovensko, které dopomohly k politické změně,

občané od vlády právem očekávali nový styl a způsob politiky, obnovu právního státu a podobně. Tato očekávání sice byla namístě, ale rychle se ukázala jako značně naivní. Premiér Igor Matovič (OĽaNO) svou destruktivní, agresivní a patologickým narcismem velmi rychle přiměl společnost k vystřízlivění. Vulgarizoval politiku, ponižoval druhé a šířil kulturu konfliktu. Pošlapal tím étos slušnějšího Slovenska.

Jako by to nestačilo, útočil na některé respektované odborníky a svým přístupem ničil důvěru k expertům. Nic horšího se v čase pandemie nemohlo stát. Slovensko patřilo mezi země, jež boj s nemocí covid-19 zvládaly nejhůře a měly velké množství nadúmrtí. Namísto úsilí o zvýšení důvěry občanů jsme byli svědky neustálých sporů uvnitř vládní koalice. Pád Matovičova kabinetu byl zákonitým vyústěním situace. Jedním dechem je ale třeba dodat, že v civilizovaném světě zřejmě neexistovala politická opozice, která by se chovala tak nezodpovědně jako ta slovenská, jež z pandemie vytloukala politický kapitál na úkor veřejného zdraví.

Rekordně rychlá a vysoká ztráta důvěry, která se ve svých následcích promítla i do prohlubující se nedůvěry

Finská expremiérka Sanna Marin a slovenský expremiér Eduard Heger.

Foto: Wikimedia Commons/ Finnish Government

ke státním institucím, zároveň otevřela cestu k návratu strany Směr. Její šéf Robert Fico se oklepal z volební porážky a podněcováním nenávisti, nejnižších pudů a přízemních vášní začal mobilizovat nejspodnější vrstvy společnosti. Nejprve k tomu zneužil pandemii, respektive protipandemická opatření, dnes coby falešný mírotvůrce útočí na vojenskou pomoc Ruskem napadené Ukrajině.

Nástup dezinformátorů

Z nastalé situace také těžila a dodnes těží dezinformační scéna. „V prostředí poznamenaném nedůvěrou a nedostatečnou znalostí faktů a souvislostí se může dařit šíření různých toxických (dezinformačních a konspiračních) obsahů,“ uvedli autoři studie *Infodemie na Slovensku 2020* s podtitulem *Dezinformačně-konspirační scéna v období COVID-19*, kterou vydal Institut pro veřejné otázky. Jím popsané vlivy vznikají „v prostředí populistických a extrémistických politických sil a konspiračně-dezinformačních platform“. Jsou součástí širšího komplexu cíleně směřovaných dojmů a postojů, „zahrnují konspirační představy, nedůvěru k vědeckým poznatkům, zpochybnění univerzálních hodnot, odpor vůči liberální demokracii, evropské integraci a globalizaci“. Nositelé takovýchto narativů též „ignorují nebo překrucují informace o opatřeních uskutečněných Evropskou unií, o jejích programech a projektech technické, materiální a finanční pomoci konkrétním členským státům“.

Dezinformace se nejvíce šíří z prostředí proruských, protizápadních a protievropských mediálních platform. Spojuje je „nedůvěra k modelu liberální demokracie, odpor k poznatkům založeným na vědeckém výzkumu“. Avšak jednou z příčin jejich vlivu je i neúčinná komunikace vlády a státních institucí a „podceňování triviálních aspektů ve vlastním chování“.

Nic nového pod sluncem

Změnu na vládní úrovni mohl přinést Eduard Heger (OĽaNO), který se na jaře 2021 posunul z pozice ministra financí na premiérský post (prohodil si tak místo s Matovičem). K funkci ministerského předsedy se dostal nečekaně a měl možnost vyvrátit tvrzení, že bude jen loutkovým premiérem. Stála před ním úloha uklidnit situaci, napravit chaos a rozvrat, vrátit důvěru ve vládu a řídit zemi tak, aby z pandemie vyšla co nejlépe. Měl k tomu všechny předpoklady: slušnější vystupování, než jaké jsme viděli u Fica a Matoviče, důvěru koaličních partnerů i ochotu vědců a odborníků pomoci ve složité situaci. A v neposlední řadě také dobré jméno, které si získal při vedení ministerstva financí. Nic z toho však nevyužil. Zůstal jen figurkou v rukou svého stranického šéfa Matoviče, od nějž se nedokázal politicky ani mentálně vzdálit.

Učinil tak až letos v souvislosti s podzimními předčasnými volbami. Jeho nedávný odchod od Igora Matoviče a převzetí do té doby preferenčně bezvýznamné strany (dnes nese název Demokrati) zatím moc naděje na obno-

vu důvěry v politiku nedávají. Těžko si lze představit, že by člověk s podobným příběhem najednou svedl něco výrazně změnit. Nedokázal totiž oslovit nové tváře ani významné osobnosti takového formátu, které by dávaly naději na obrát k lepšímu. Nad Hegerem se navíc stále vznášejí stíny pochybnosti, protože Igor Matovič prohlásil, že mu sám navrhl scénář odchodu z hnutí OĽaNO s cílem společně získat co nejvíce voličů. Na otázky médií, jak to tedy je, Heger opakovaně odpovídal vyhýbavě a jeho reakce působily dost nedůvěryhodně. V očích veřejnosti mu nepomáhá ani způsob, jakým se postupně rozpadala jeho vláda, a také to, že do poslední chvíle odmítal možnost vzniku úřednického kabinetu.

Přední britský politolog z Univerzity Cambridge David Runciman před časem v jednom ze svých článků upozornil, že krize důvěry a nespokojenost s fungováním demokracie rozhodně nejsou novým fenoménem. V dějinách moderní demokratické společnosti se střídají období úspěchů a selhání, rozvoje a stagnace. Jak však ve svých textech a vystoupeních Runciman opakovaně připomíná, demokracii dnes ohrožuje zejména nezodpovědnost.

Známa slovenská socioložka Silvia Porubánová upozorňuje, že bez důvěry není naděje a bez té zase nejsou další hodnoty, které by měly být realizovány v našem každodenním životě. Zároveň připomíná, že u lidí na Slovensku patří k typickým rysům právě nedůvěra, skepse a pochybování o všem možném, ačkoliv není jasné, jaký je racionální základ těchto jevů. Slovinci si podle Porubánové nedůvěru a skepsi přímo pěstují. Jako by se v mezilidských vztazích v mnohých regionech předávaly z generace na generaci. Jako by se přímo očekávaly. Na Slovensku existuje tendence se až chorobně vyžívat v temných věcech. Výsledkem je potom neschopnost vidět věci pozitivně a skepticismus přenesený do veřejného prostoru. Funguje to ale i v opačném směru, neboť hádky a nedůvěra na politické scéně se přenášejí na běžné občany. Vulgární politický diskurs způsobuje i hrubnutí jejich každodenní komunikace.

Nedůvěra v instituce je na Slovensku dlouhodobým problémem. Avšak podle Porubánové mimořádně silně akcelerovala před pěti lety po vraždě novináře Jána Kuciaka a jeho partnerky Martiny Kušnírové a posléze se prohloubila v důsledku velmi špatného přístupu politiků k řešení pandemie. Znovu tu platí, že se nedůvěra v instituce přenáší také do roviny mezilidských vztahů. A naopak nedůvěra a skepse mezi občany se projevují v jejich postoji k demokratickým institucím.

Slovensko stojí na rozcestí. Namísto budování důvěry a naděje vidíme převážně negativní impulsy podněcující frustraci, zklamání a nedůvěru. To nahrává těm, kteří jsou pro demokratickou budoucnost Slovenska skutečnou hrozbou: od Matoviče přes Fica až po fašisty a extremisty. Co a jak by se tedy mělo změnit, aby se Slovensko vymanilo z kriticky nízké důvěry se všemi jejími důsledky? Jde o komplexní problém a je nejvyšší čas uchopit tuto otázku jako naléhavé a mimořádně vážné téma veřejné diskuse.

Marián Balázs

Progresivní Slovensko stojí před osudovým rozhodnutím

Když v roce 2020 vyhrál Igor Matovič se svým hnutím OĽaNO slovenské parlamentní volby, byla to docela jiná doba než dnes. Pandemie teprve stála za dveřmi, Rusko nevedlo proti Ukrajině válku a Směr expremiéra Roberta Fica byl na kolenou. A straně Progresivní Slovensko (PS), která měla premiérské ambice, náhle hrozilo, že skončí na smetišti dějin.

Byla to tehdy dlouhá únorová noc. Koalice Progresivní Slovensko/Spolu potřebovala pro svůj první vstup do parlamentu získat alespoň sedm procent hlasů. Ještě pár hodin před uzavřením volebních místností se zdálo, že by to neměl být problém. Zhruba ve tři ráno už ale bylo jasné, že šance je jen teoretická. Nakonec jí vstup do Národní rady unikl o zhruba 900 hlasů. „Byli v šoku, ani je nenapadlo, že by se nedostali do parlamentu, preference jim ukazovaly kolem deseti procent, i noční exit poll jim přisuzoval kolem devíti procent,” popisuje tehdejší očekávání politický reportér slovenského *Denníku N* Dušan Mikušovič. „Stranu zachvátil pocit zmaru, deziluze a byla v těžké defenzivě,” dodává.

Ihned se začalo řešit, co stálo za volebním fiaskem. Jedním z možných vysvětlení bylo, že koalice směřovala svou pozornost a energii k tématům, která v závěrečném finiši voliče až tolik nezajímala. Koalice PS/Spolu tehdy zvolila strategii, kdy si jako hlavní téma vybrala boj proti extremismu ve formě rostoucích preferencí fašistické partaje ĽSNS pod vedením Mariana Kotleby. Na konci roku 2019 totiž reálně hrozilo, že by volby mohla vyhrát. Členové PS/Spolu proto začali blokovat její shromáždění, což vedlo k vyhrocené atmosféře, nicméně politické body na tom spíše ztratili. Nakonec se ukázalo, že velké části lidí šlo zejména o vypořádání se s érou Roberta Fica a jeho strany Směr. „Nemyslím si, že byl problém v tom, že jsme neidentifikovali Roberta Fica jako prioritu. Problém byl asi v tom, že těch priorit bylo najednou příliš mnoho,” hodnotí důvod neúspěchu v současnosti jediný poslanec PS Tomáš Valášek, který se však do parlamentu dostal na kandidátce strany Za lidi.

Po volbách tedy bylo potřeba ihned jednat. Z postu předsedy strany odešel podnikatel Michal Truban. Jeho místo zaujala Irena Bihariová, s jejímž nástupem se pojila očekávání návratu k původnímu, progresivnímu étosu strany. Měla k tomu jako romská aktivistka za lidská práva veškeré předpoklady, navíc se nemusela ohlížet

na spojení s o něco více konzervativní a pravicovou stranou Spolu. Historicky třetí předsedkyně stále ještě mladé strany ale příliš neuspěla. Od začátku bojovala s tím, že běžný politický provoz naplno převládala pandemická krize. Ani po jejím zklidnění se Bihariové nepodařilo účastnit se hlavního politického proudu, což ovšem zpětně není až tak podstatné. Jako mnohem důležitější se ukázalo to, že si strana udržela svou relevanci – po celou dobu vykazovala volební preference nad pěti procenty. Na rozdíl od druhé části někdejší koalice, strany Spolu, která postupně zmizela z volebních průzkumů.

Normální předseda

PS tak dostalo více času na reflexi a promyšlení dalšího postupu. Loni na jaře se jeho vedení ujal místopředseda Evropského parlamentu Michal Šimečka, s nímž přišel nový politický styl. Jaký Šimečka vlastně je? Zřejmě nejvíce ho charakterizuje momentální hlavní stranické heslo: „Dá se to, normálně a odborně.” Šimečka je prostě normální. To v konkurenci silných a hlasitých lídrů, jako jsou Robert

Předseda Progresivního Slovenska Michal Šimečka během návštěvy volebního štábu strany SaS.

Foto: Wikimedia Commons

Fico, Igor Matovič, Richard Sulík (SaS) nebo Boris Kollár (Jsme rodina), nemusí být ve výsledku až tolik na škodu. Zatím se Šimečkova „normálnost“ projevuje i ve volebních průzkumech, za poslední rok PS vyrostlo až na třináct procent. A roste i důvěra voličů v samotného Šimečku, kterému věří už 24 procent Slováků. Zároveň ho ale stále dvacet procent lidí nezná, má tedy ještě značný prostor pro růst. Nejoblíbenější političkou zůstává i nadále se čtyřiceti procenty prezidentka Zuzana Čaputová, původně místopředsdkyně PS. Na záda jí však již dýchají Peter Pellegrini (Hlas) a znovuzrozený Robert Fico.

Je ovšem jasné, že do značné míry k růstu PS přispěly strany z podobné části spektra, které donedávna tvořily vládní koalici. Ta se na počátku května definitivně rozpadla, nicméně předcházela tomu rok chaotického vládnutí, kdy to každou chvíli vypadalo, že se vláda pod vedením Eduarda Hegera (dříve OĽaNO, dnes Demokrati) nemusí dočkat nového svítání. PS, nacházející se mimo parlament, a tedy i bez viny za současný stav, se snažilo tvářit jako nezávislá politická strana, která není zatížena vládnutím ani se Směrem, ani s nikým jiným. „V kampani se budeme soustředit hlavně na to, abychom přesvědčili voliče, že tu existuje alternativa k chaosu ve vládě a ke zlodějům a extremismu v opozici,“ shrnul pozici PS po svém zvolení sám Šimečka. Proto se strana staví skepticky i k výzvam ke spojení se s ostatními subjekty, které balancují nad propastí pětiprocentní klauzule.

Stejně jako v minulých volbách, i tentokrát vážně hrozí, že propadnou statisíce hlasů. Kolem hranice potřebné ke zvolení do parlamentu se pohybují Svoboda a solidarita (SaS), OĽaNO a Křesťanské demokratické hnutí (KDH). Hluběji pod prahem zvolitelnosti se nacházejí Demokrati Eduarda Hegera, hnutí Jablko bývalé výrazné političky SaS Lucie Ďuriš Nicholsonové, Modří expremiéra Mikuláše Dzurindy nebo strana Za lidi. Ve všech zmíněných případech jde o subjekty, které jsou proevropské, a jsou tedy z myšlenkového světa lidí, jimž nejsou příliš po chuti Fico ani krajně pravicoví politici z Republiky nebo Slovenské národní strany. Pokud ovšem dojde k nějaké integraci, zřejmě to bude bez účasti PS. „I díky poučení se z minulosti se nechceme znovu zamotat do všelijakých neupřímných spojení,“ potvrdil nedávno místopředseda strany Michal Truban.

Témata a kořeny

PS se bude o voliče přetahovat zřejmě zejména se Sulíkovou SaS, jež v minulých volbách dosáhla zisku dvanácti procent. „Nemalá část voličů, které PS získalo, jsou bývalí voliči SaS, která zatím neukázala, jak chce o svého bývalého voliče zabojovat. Víme, že rozdíl mezi těmito stranami je v ekonomické agendě,“ vysvětlil nedávno pro *Denník N* sociolog Martin Slosiarik.

Právě praktické politiky, jako jsou ekonomické reformy, byly v minulosti určitou slabinou PS, strana se soustředila spíše na témata typu rovnost pohlaví, lidská práva či ekologie. Na tomto problému ale výrazně zapracovala, v po-

sledních měsících představila hned několik expertů z oblasti ekonomie, zdravotnictví nebo boje proti korupci. „Už před minulými volbami, když se v průzkumech ptali voličů, kdo je nejlepší v tématech jako životní prostředí nebo školství, koalice PS/Spolu vyhrávala. Ale když se potom ptali, podle čeho se lidé rozhodují koho volit, tak tato témata byla až na čtvrtém, pátém nebo šestém místě,“ říká bývalý politik Miroslav Beblavý, který v době koalice PS/Spolu stál v čele druhé jmenované strany.

Podle novináře Mikušoviče příchod nových expertů, kteří se věnují více „lidovým“ problematikám, neznamená, že by se PS vzdalo své progresivní ideologie. V předsednictvu stále sedí Irena Bihariová, další místopředsdkyní je Lucia Plaváková, jež se dlouhodobě zasazuje o zrovnoprávnění osob LGBTQ+. Šimečka zároveň potvrdil, že kandidátka strany do podzimních voleb bude genderově vyrovnaná – 75 mužů a 75 žen. Strana tak neopustila své kořeny, jen k nim přidala i témata, díky nimž může oslovit větší skupinu voličů.

Miroslav Beblavý dokonce věří, že v případě úspěšné kampaně není Progresivní Slovensko bez šancí na celkové vítězství. „Dilema PS je podobné, jako byla dilema PS/Spolu v minulých volbách – jak se stát silnou stranou v tématech, která jsou pro lidi nejdůležitější. Když se jim to podaří a když lidi uvěří Mišovi Šimečkovi příběh čistého, vzdělaného a manažersky schopného chlapa, tak tu šance na vítězství je,“ myslí si Beblavý.

I v případě vítězství ve volbách by se ale PS zřejmě nevyhnulo jednomu hodně složitému rozhodnutí. Už řadu měsíců se na Slovensku spekuluje o tom, zda by Šimečkova formace byla ochotná vstoupit do vlády se stranou Hlas bývalého premiéra Petera Pellegriniho, který byl dlouholetým vysokým představitelem Směru. Pellegrini se od Roberta Fica a jeho skandálů pokusil odštíhnout krátce po volbách v roce 2020, když se od Směru s částí spolustraníků odštěpil.

Při pohledu na současný volební preference je přitom pravděpodobné, že právě otázka, zda s Hlasem spolupracovat, bude pro povolební dění klíčová. PS na ni zatím jednoznačnou odpověď nedává, podle Šimečkových slov to ale svým voličům s dostatečným předstihem oznámí. „Hlas chce být za pěkné i mezi voliči Směru, ale chce být za dobře i v salónech a na západních ambasádách. A já úplně nevím, jak se Hlas vlastně vybarví,“ konstatuje poslanec Tomáš Valášek. Na druhou stranu ale například právě Valášek varuje před návratem Fica, jenž by se mohl opřít o krajně pravicovou stranu Republika, kterou založili bývalí vysoce postavení politici fašistické ĽSNS. „Hrozí, že tyto volby budou posledními liberálními a svobodnými pro další generaci. Protože Robertu Ficovi už nevěřím ani nos mezi očima,“ myslí si Valášek.

Je tak zřejmé, že pokud budou „progresivci“ postaveni před dilema, zda uvolní cestu Robertu Ficovi, nebo se zašpiní v koalici s Peterem Pellegrinim, jejich špatné rozhodnutí může mít pro Slovensko nedozírné následky.

Filip Zelenka

Evropský parlament se rok před volbami netěší dobré pověsti

Kdo viděl francouzsko-belgický seriál *Parlament*, odehrávající se v Evropském parlamentu, a trochu zná poměry v tomto specifickém politickém mraveništi, dá autorovi článku za pravdu. Je to podívaná k popukání, dobře udělaná komedie. A také satirická nadsázka, která se do značné míry vymyká realitě. Vlastně tedy kontraproduktivní karikatura, o to škodlivější, že si ji nejlépe užijí znalci vnitřních poměrů. Ti ovšem zase nejlépe poznají, že jde o karikaturu.

V Evropském parlamentu (EP) se zajisté vyskytují líní europoslanci, kteří berou tučné platy a nic nedělají, ba ani práci nepředstírají. Jsou tam určitě také lstiví manipulátoři, jimž se z toho či onoho důvodu vyplatí pokusy utvářet legislativní předlohy podle svých představ nebo podle přání tajemných zadavatelů. Je tam však také velká většina ze 705 europoslanců, která víceméně řádně odvádí ne snadnou práci.

Zápletku kreativně vymyšleného seriálu *Parlament*, jehož první část lze stále ještě vidět na iVysílání České televize, však bohužel strčila do kapsy realita posledních měsíců. Sotva co někdy poškodilo pověst a prestiž Evropského parlamentu více než aféra Katargate. Ta vypukla vloni v prosinci, když belgičtí policisté začali z bytů několika stávajících či bývalých europoslanců a jejich asistentů vynášet na světlo tašky plné bankovek, údajně úplatků ze strany cizích států. Katar či Maroko si takto měly kupovat přízeň několika zákonodárců, kteří pak prý ovlivňovali konečnou podobu politických rezolucí týkajících se těchto

zemí, samozřejmě v jejich prospěch. Europoslanci Eva Kaili a Marc Tarabella strávili dlouhé týdny ve vězení, jejich kolega Andrea Cozzolino pak v Itálii v domácím arestu. Hlavní obžalovaný, exposlanec Antonio Panzeri, se s vyšetřovateli dohodl na spolupráci výměnou za snížení konečného trestu.

Popsaly se o tom hromady papíru a sám proces s obžalovanými je v nedohlednu, takže jenom podotkneme, že aféra nasvítla vedle pravděpodobné korupce několika jednotlivců některé praktiky, o kterých se dosud málo vědělo. Například to, že v EP vedle oficiálních delegací pro různé země světa existují takzvané skupiny přátelství, fungující mimo jakoukoliv kontrolu. Svě o tom ví český europoslanec Tomáš Zdechovský (KDU-ČSL), který takto pravidelně cestoval do Bahrajnu nebo na Maledivy. Důsledkem skandálu je nyní nejen zákaz většiny těchto skupin, ale důslednější dohled nad veškerým počínáním europoslanců – s kým se scházejí, kam jezdí, jaké výhody či dary od koho dostávají.

Mnoha z nich se to velmi pochopitelně nelíbí. Přece jen politik zvolený v přímých volbách jako zástupce občanů by měl mít větší volnost při setkávání s diplomaty či lobbisty než nějaký úředník. Nebo ne? Kudy vést linii mezi kázní a politickou kreativitou? Mají všichni trpět za pochybení několika „ztracených ovcí“? A co veřejnost, jež normálně nesleduje meandry evropské politiky? Z titulků, které zachytí v médiích, nabývá dojem, že to je všechno jeden spolek šupáků a darmošlapů. Zklamání jsou také ti, kdo si dlouho mysleli, že nešvary, jichž jsou svědky na domácí politické scéně, se na té evropské nevyskytují.

Předvolební nervozita

Toto vše bude mít špatný vliv na volby do Evropského parlamentu, které se budou konat ve všech 27 členských státech mezi 6. a 9. červnem 2024, tedy skoro přesně za rok. Však už také sledujeme neklamně známky nervozity při přestřelkách mezi politickými kluby v EP, a to i mezi

Řecká europoslankyně Eva Kaili se měla dopustit korupčního chování.
Foto: Wikimedia Commons/ euranet_plus

proevropskými centristy, kteří normálně spolupracují a drží si od těla euroskeptiky a odmítače integrace zleva i zprava. Pravicová Evropská lidová strana (EPP), v současném EP nejsilnější frakce, se tak rozhodně vymezila proti dvěma návrhům zákonů spadajícím do klimatického balíku Fit for 55, ačkoliv je předložila Evropská komise v čele s „její“ předsedkyní Ursulou von der Leyen. Šlo o zjevný populistický pokus využít bobtnající nálady proti evropské „zelené“ vizi. Socialisté (SaD), v EP druhá největší frakce, naopak výrazně přitvrdili proti EPP a obvinili ji z námluv s krajní pravíci. Oba kluby po čtyři roky obstojně spolupracovaly, teď se však musejí rozkmotřit. Žádá si to neúprosná logika politického boje.

Evropský parlament to neměl v letech 2019 až 2023 snadné. Za covidové pandemie se poslanci vídali jen na dálku. Přesto dokázali jednat, hlasovat a rozhodovat, což bylo v době, kdy se EU položila plnou vahou do boje proti nákaze a do záchran evropské ekonomiky, naprosto nezbytné. Loni a letos se zase potýkali s vysokým počtem složitých a kontroverzních klíčových zákonů, zejména ze zmíněného balíku Fit for 55, ale také v oblasti digitální agendy nebo umělé inteligence. Vzpomeňme na památné, až třicetihodinové trialogy (mezi EP, Radou EU a Evropskou komisí) za českého předsednictví, při kterých se dohadovala konečná podoba například zákona o emisních povolenkách. Zastupitelským sborem otřásla ruská agrese proti Ukrajině – a je třeba si pamatovat, že se EP od prvních okamžiků postavil bez váhání za vojenskou pomoc bránící se zemi. A to v době, kdy v tom některé západní vlády ještě zdaleka neměly jasno.

Nejsilnějším klubem v EP pravděpodobně zůstane i po volbách Evropská lidová strana (EPP), jež se rozkládá od konzervativní křesťanské pravice až po pravocentristické tendence. Její poněkud slabší protiváhou dosud byli sociální demokraté (S&D), kteří by podle momentálních předvolebních prognóz měli dále ztrácet. Obě uskupení obvykle usilují o spojenectví s liberálním klubem Renew (Obnova), jenž je sice třetí v pořadí, ale je díky svému postavení „jazyčkem na vahách“ hodně vidět. V některých případech dosahuje podobného postavení také klub Zelených. Význam a výkon klubů se měří podle zastoupení jejich poslanců v řídicích funkcích (parlamentu, výborů, komisí, delegací), počtu a významu přidělených aktů (ve-směs nařízení, směrnic či rezolucí) pro zpravodaje a stínové zpravodaje a také podle aktivity na plenárních zasedáních a ve výborech.

Stává se tak, že europoslanci ze slabších klubů na obou okrajích politického spektra hrají mnohdy druhé housle jen proto, že rozhodovací mechanismy ovládané zástupci tří či čtyř většinových frakcí je prostě „nepustí k lizu“. Zvláště to platí pro klub ID (Identita a demokracie), který sdružuje politiky za krajně pravicové a populistické strany (v Česku SPD) a je dlouhodobě izolovaný od „mainstreamu“ takzvaným sanitárním kordonem. Ale ani ECR (Evropští konzervativci a reformisté), kam patří za Česko ODS a například za Polsko vládní Právo a spravedlnost (PiS), nemívají z hlediska přidělování funkcí a práce na rů-

žích ustláno. Člověk má při procházce chodbami štrasburského či bruselského sídla EP sice dojem jakéhosi radostného shonu, ale za touto pozitivní fasádou zuří nelítostná politická bitva.

Mluví se například o velmi slabém hlasu Maďarska v EP, což je způsobeno tím, že nejpočetnější skupina jeho poslanců za vládní stranu Fidesz po svém hlasitém odchodu z EPP nedokázala zakotvit nikde jinde – ocitla se tedy v politickém vakuu, odkud ji není slyšet. Lidovci přitom s vytlačení Fideszu dlouho váhali. V těchto případech se vždycky sváří ideologická principiálnost, jež velí „ven s nimi“, s pragmatickou potřebou mít co nejsilnější „mužstvo“. Tyto úvahy budou evropské politiky zaměstnávat nadále, neboť podle zmíněných průzkumů by v příštích volbách měly pravicové euroskeptické kluby opět posílit.

Podobné rozhodování čeká pravděpodobně socialisty, kteří se dříve či později budou muset popasovat se slovenskou stranou Směr. Vystupování a politická orientace jejího předsedy Roberta Fica a lidé kolem něj nemají už nic společného s programem evropské sociální demokracie. Hlava by měla bolet také vedení klubu liberálů, kam bývalý český komisař a pak europoslanec Pavel Telička před devíti lety přivedl hnutí ANO. Jeho šéf Andrej Babiš, který se postupně sblíží s evropskou populistickou a národoveckou pravíci, se nutně stává pro liberály nepřijatelnou postavou, jakkoliv jsou nyní europoslanci za ANO, nebo aspoň někteří z nich, s liberální frakcí sehaní.

České těžké hlavy

Volby do Evropského parlamentu budou prvním měřením sil pro stávající českou vládu složenou z pěti stran pravice a pravého středu. V tuto chvíli se dá důvodně očekávat, že voliči budou tuto vládu chtít potrestat za její nepopulární kroky. Většinu z 21 českých křesel v EP by tak měla uchvátit opozice, což znamená ANO, SPD a případně některé menší formace na levém či pravém okraji politické scény, pokud se pro tento účel spojí do nějaké koalice.

Vládní strany ODS, TOP 09 a lidovci mají šanci uhrát přijatelný výsledek pod praporem koalice Spolu, s níž bodovali v parlamentních volbách. Jak to však udělat, když jsou europoslanci za ODS pevně usazeni ve skeptické ECR, zatímco ti za topku a lidovce sedí v lavicích prounijní EPP? Předseda tohoto klubu Manfred Weber byl před nedávkem v Praze u premiéra Petra Fialy vyjednávat právě o tom, zda by jeho ODS nedala přednost lidovecké náruči. Lze předpokládat, že značná část politiků i voličů ODS by souhlasila; nikoliv však stávající matadoři Jan Zahradil, Alexandr Vondra či Evžen Tošenovský, kterým tradičně vyhovuje velmi kritický pohled na celkový vývoj i jednotlivé kroky EU. Svědčí o tom ostatně i hlasování z poslední doby, kdy tito zástupci nejsilnější české vládní strany pravidelně zvedali ruce proti znění zákonů, které urputně vybojovalo Česko řízené touto vládou za předsednictví v Radě EU ve druhém pololetí 2022.

Pro tyto české vládní partaje by proto bylo nejlepší, kdyby se předvolební sblížení mezi EPP a ECR jaksi událo nad

jejich hlavami, jak o to momentálně usiluje italský ministr zahraničí Antonio Tajani, těžká váha v rámci EPP. Italové mají podobný problém jako Češi, tedy vládní koalici rozkročenou mezi EPP a ECR. Bylo by s podivem, kdyby se o tom byl nebavil Petr Fiala s premiérkou Giorgiou Meloni, když začátkem května navštívila Prahu. Kdo však v poslední době poslouchal výroky vlivných poslanců z obou klubů, nemohl si nevšimnout zásadních rozdílů v názorech na klíčové výzvy stojící před EU, počínaje bojem proti klimatickým změnám a konče reformou hlasovacího systému v Radě EU.

Za rok se toho stane ještě hodně. V tuto chvíli však EP nemá dobré startovní pozice; v případě dalšího propadu volební účasti jeho legitimita utrpí. Proto je třeba, aby jeho politické kluby a jejich představitelé na evropské i národní úrovni dali před politikařením přednost hodnotově jasné kampani, která umožní lidem se orientovat. Jinak zůstane této klíčové instituci EU cejch nepocho-pitelného zvěřince, kterým ho vyznamenali už tvůrci v úvodu zmíněného seriálu.

Karel Barták

Ukrajina prožívá zemětřesení i na církevní scéně

V sobotu 7. ledna byla v Kyjevskopečerské lávře, která je nejvýznamnějším pravoslavným klášteřem Ukrajiny, zahájena slavnostní vánoční mše. Na rozdíl od minulých let ji ale letos tamní média věnovala velkou pozornost. Historicky poprvé totiž mši sloužil metropolita nezávislé Pravoslavné církve Ukrajiny (PCU) Epifanij. Lávra přitom byla dlouholetým sídlem Ukrajinské pravoslavné církve podřízené Moskvě. Pro ni to byla po zřízení PCU v roce 2018 další hořká rána. A zdaleka ne poslední.

Ukrajina je historicky z náboženského hlediska velmi rozmanitá, vedle křesťanství v zemi najdeme i jiná vyznání včetně islámu a judaismu. Existuje zde též řada menšinových křesťanských společenství, z nichž nejvýznamnější je západoukrajinská řeckokatolická církev, která si udržuje východní obřad, ale uznává za svou hlavu papeže. Dlouhodobě rozdělené je i většinové pravoslaví, jež bylo v zemi od 17. století, kdy Moskva přinutila konstantinopolského patriarchu, aby k jejímu kanonickému území Ukrajinu připojil, doménou Ruské pravoslavné církve. Z té se na sklonku existence Sovětského svazu v roce 1990 vyčlenila autonomní Ukrajinská pravoslavná církev moskevského patriarchátu (UPC MP), která však Moskvě stále přímo podléhala.

První pokusy o osamostatnění ukrajinských pravoslavných se objevily spolu se snahou o získání nezávislosti po pádu Ruského impéria v roce 1917. Tehdy vzniklá Ukrajinská autokefální pravoslavná církev (UAPC) ale byla ve 30. letech minulého století zlikvidována a přežívala v exilu na Západě, ze kterého se mohla vrátit až v roce 1990. Po vyhlášení nezávislosti Ukrajiny (1991) ale zůstávala relativně malá. Roli hlavní „národní“ pravoslavné církve převzala o dva roky později nově vzniklá pravoslavná církev kyjevského patriarchátu, která se oddělila od moskevské církve. Za jejím vznikem stál ambiciózní metropolita Filaret, jenž se stal jejím patriarchou. Byl přitom paradoxně dříve hlavou UPC MP a měl i vazby na sovětskou KGB.

Průzkumy veřejného mínění sice ukazovaly, že se ke kyjevské církvi postupem času začalo systémově hlásit více věřících, jenže značná část Ukrajinců mezi církvemi nerozlišovala a označovala se jednoduše za pravoslavné bez

konkrétní příslušnosti. A i když stát kompromisně nedovolil žádné z nich využívat nejvýznamnější ukrajinský chrám svatě Sofie z 11. století, který je státním muzeem, moskevská církev disponovala mnohem větším majetkem a počtem farností. A také byla jako jediná oficiálně uznávaná ostatními pravoslavnými církvemi. Zároveň působila ve třech lávrách v Kyjevě, západoukrajinském Počajivu a východoukrajinském Svjatohirsku (lávry jsou nejvýznamnější pravoslavné kláštery, kterých je na světě jen několik).

Svědectví Majdanu

I přes občasné volání po nutnosti vzniku jednotné „národní“ pravoslavné církve, dlouho fungoval status quo a k zásadním posunům nedocházelo. To se změnilo až poté, co Rusko proti Ukrajině rozpoutalo v roce 2014 válku. Už protesty na kyjevském Majdanu, které ruské agresii předcházely, jasně ukázaly, na čí straně církve stojí. Ta kyjevská se spolu s představiteli dalších církví a náboženství jednoznačně postavila za demonstranty a poskytla jim útočiště v klášteře svatého Michala v centru metropole. Řada představitelů moskevské církve naopak zcela otevřeně podporovala Rusko, včetně jeho agrese vůči Ukrajině.

Proto také po roce 2014 získalo na naléhavosti téma vzniku jednotné autokefální (nezávislé) pravoslavné církve, které si vzal za své tehdejší prezident Petro Porošenko. I díky jeho snahám se v prosinci 2018 v chrámu svatě Sofie konal sobor (sněm), na němž se kyjevská církev sjednotila s UAPC a spolu s menší částí představitelů moskevské církve vytvořily novou Pravoslavnou církev Ukrajiny (PCU).

Kyjevskopečerská lávra na snímku z roku 2013.

Foto: Wikimedia Commons/ S. Karpenko

Do jejího čela byl zvolen metropolita Epifanij. Nejdůležitější ale bylo, že ji oficiálně uznal konstantinopolský patriarcha Bartoloměj I. Ten formálně zrušil rozhodnutí z roku 1686, kterým území Ukrajiny přešlo ze správy Konstantinopole pod Moskvu, a následně uznal ukrajinskou církev za nezávislou. V tom ho postupně podpořili patriarcha z Alexandrie a církve Řecka a Kypru. Oproti očekáváním ale k PCU přešla jen relativně malá část farností moskevské církve. Platilo to především v západních regionech Volyně a Podolí. V předvečer ruské invaze proto UPC MP stále zůstávala největší náboženskou organizací na Ukrajině.

Skutečné zemětřesení na náboženské scéně tedy nastalo až po 24. únoru 2022. Už v květnu svolala moskevská církev do Kyjeva sobor, na kterém se formálně distancovala od ruského patriarchy Kirilla a vnesla změny do svého statutu, podle nichž není nadále součástí Ruské pravoslavné církve. Zároveň se Ukrajinci peticí obrátili na prezidenta s požadavkem, aby byla lávra v Kyjevě předána PCU, k čemuž se Volodymyr Zelenskij vyjádřil neurčitě. Kromě toho ale byl v prvních měsících invaze na církevní scéně relativní klid a větší pozornost vzbudily hlavně útoky, které poškodily i některé památkově chráněné objekty. Významně utrpěla mimo jiné lávra v Svjatohirsku (česky zvaná Svatohorská lávra), v jejímž bezprostředním okolí probíhala fronta.

K větším posunům pak začalo docházet až od loňského podzimu, kdy se situace na válečné frontě relativně stabilizovala, a stát se mohl touto problematikou začít zabývat. Tentokrát jednoznačně se k tomu v prosinci vyjádřil prezí-

dent Zelenskij na zasedání Rady národní bezpečnosti a obrany, kde podpořil zákaz náboženských organizací napojených na Moskvu a prověření, na jakém základě UPC MP využívá Kyjevskopečerskou lávru. Už předtím ale tajná služba SBU zahájila sérii prohlídek církevních objektů včetně této lávry, během nichž byla mimo jiné odhalena řada protiukrajinských materiálů.

Katastrofa pro Moskvu

Definitivně se pak věci daly do pohybu v letošním roce, který zahájila již zmíněná symbolická vánoční mše metropolity Epifanije. Tomu napomohlo zrušení pronájmu dvou chrámů moskevské církvi, po kterém následovalo rozhodnutí, podle něhož měla na konci března lávru definitivně opustit. Což se ovšem nestalo a vše se nyní řeší soudně. Proti verdiktu se ostře ohradil nechvalně proslulý metropolita kláštera Pavlo, známý také pod škodolibou přezdívkou Paša Mercedes, kterou mu vynesla jeho záliba v drahých autech. Pavlo byl následně zatčen. Spolu s dalšími představiteli UPC MP se zároveň už dříve ocitl na ukrajinském sankčním seznamu a některým z nich bylo dokonce odebráno ukrajinské občanství.

Definitivní zlom pak zřejmě znamenalo video ze začátku dubna, které obletělo doslova celou Ukrajinu. V něm kněží UPC MP v centrálním pravoslavném chrámu města Chmelnyckyj fyzicky napadli ukrajinského vojáka. V reakci na to městská rada odebrala moskevské církvi právo využívat nemovitosti, k čemuž se začala přidávat i další ukrajinská města. Objevila se i iniciativa, která požaduje vyhnání UPC MP z lávry v Počajivu a Svjatohirsku. Bez ohledu na to, že zákaz moskevské církve jako takové bude právně velmi složitý, ne-li nemožný, protože formálně jsou právníckými osobami jednotlivé farnosti a nikoliv

církev jako celek, už nyní je jasné, že ztrácí naprostou většinu svého vlivu.

Tím má Ukrajina po více než třiceti letech nakročeno k tomu, aby měla jednu velkou národní pravoslavnou církev. Bez ruské agrese přitom moskevská církev mohla bez větších problémů fungovat dál. Je to tedy samotné Rusko, které se svou politikou připravilo o další významný kanál vlivu na Ukrajině. Ta se přitom už dříve zbavila všeobecné komunistické symboliky, dramatickými tempy postupuje derusifikace veřejného prostoru a význam-

ně se rozšiřuje používání ukrajinštiny. Dění na náboženské scéně je přitom katastrofou i pro Ruskou pravoslavnou církev a její vliv ve světě. Právě to, že působila i na Ukrajině, z ní dělalo jednoznačně největší pravoslavnou církev. Ukrajina má totiž výrazně větší procento věřících než Rusko a v obou zemích měla církev do invaze podobný počet farností, s čímž se samozřejmě pojil i obrovský majetek.

Michal Lebduška

Budoucnost české opozice

Rozložení sil v české politice je od sněmovních voleb v roce 2021 překvapivě stabilní. Vládní pěti-koalice stále disponuje bezpečnou parlamentní většinou a je vydatně posílena porážkou premiéra Andreje Babiše (ANO) v lednových prezidentských volbách. Seriózní volební průzkumy sice naznačují mírný pokles popularity koaličních stran, ale nejde o pád nijak dramatický. Jaké vyhlídky má za této situace opozice v parlamentu i mimo něj?

Podívejme se krátce na nedávné události pohledem šéfa hnutí ANO Andreje Babiše, zakladatele stále nejsilnějšího politického subjektu v Česku. Ještě v létě 2021 průzkumy naznačovaly, že blížící se volby dokáže s přehledem vyhrát a že bude mít na výběr hned několik subjektů, s nimiž bude moci sestavit vládu a pokračovat ve funkci premiéra. Měl oporu v prezidentovi Miloši Zemanovi a opoziční koaliční bloky nepředstavovaly zásadní hrozbu.

Mobilizace velkého počtu voličů vedly k jeho překvapivé porážce. Hnutí ANO sice získalo nejvíce poslanců, ale nemělo žádnou naději na udržení se u moci. Jeho potenciální spojenci – ČSSD, KSČM a Přísaha – nezískali totiž i kvůli masivní kampani ANO žádný poslanecký mandát. Nová vláda koalic SPOLU a PirSTAN pak zvládla jak české předsednictví v EU, tak získat významnou podporu pro svůj odmítavý postoj k ruské invazi na Ukrajinu. Končí prezident Zeman byl zcela neutralizován jednak domácím i zahraničním vývojem, jednak vlastním zdravotním stavem. V prvním roce nové vlády neměli Babiš a další opozičníci velkou šanci svou situaci jakkoliv změnit.

Kandidatura Andreje Babiše na funkci českého prezidenta vykazovala problematické šance na úspěch od samotného počátku. Byla oznámena pozdě, nepodpořil ji sběr podpisů občanů a Babiš nepředložil voličům žádnou zřetelnou vizi nebo emoci. Laickým pozorováním vznikl dojem, že o funkci příliš neusiluje. Jeho účast v prezidentské kampani si nejspíše kladla za cíl především oslovit voliče neúspěšných subjektů ze sněmovních voleb a umožnit jim se s Babišem identifikovat. Hnutí ANO dlouhodobě naráželo na strop svých preferencí. Prezidentská volba, která tradičně oslovuje i nevoliče z parlamentních voleb, mohla tento stav změnit.

Vládní koalice dělala všechno pro to, aby nedala Babišovi v kampani žádnou výhodu. Až do konce roku 2022 se

neodhodlala k žádnému nepopulárnímu kroku, a to navzdory hrozivému deficitu státního rozpočtu. Snížení valorizace důchodů schválila až v únoru 2023, zásadní škrtý a zvyšování daní pak oznámila letos v květnu, tedy tři měsíce po prezidentských volbách. Mimochodem, odklad těchto kroků znamenal růst státního dluhu o více než 100 miliard korun.

Andrej Babiš se na poslední chvíli odhodlal využít strachu části veřejnosti z války. De facto využil proruského narativu, který v části české společnosti již delší čas existoval. Přispělo to k jeho porážce, má to však význam i pro další období. Babiš svou citelnou prohru v prezidentské volbě interpretoval jako „2,4 milionu hlasů pro hnutí ANO“. Je ale velkou otázkou, zda tento zisk dokáže ve stranických preferencích dlouhodobě zúročit.

Ve druhé linii

Po tomto neúspěchu se hnutí ANO začalo prezentovat jinak. Jeho tvářemi se stali exministr průmyslu a obchodu Karel Havlíček jako „premiér stínové vlády“ a exministryně financí Alena Schillerová. Sám Babiš se z každodenního dění v médiích i v Poslanecké sněmovně stáhl a omezil se jen na komunikaci na sociálních sítích. I v tomto případě je strategie poměrně zřejmá: přílišnou polarizaci a silné emoce, které u části potenciálních voličů vyvolává, může tento přístup zmírnit. Je však zároveň možné, že Babišovo stažení může mít jinou, více osobní motivaci. Vyšší věk, opakované porážky a nejistá perspektiva návratu k moci jsou faktory, které je potřebné vzít v úvahu i u tak specifické postavy, jakou je zakladatel hnutí ANO.

Za pozornost stojí fakt, že do čela stínové vlády byl uveden Karel Havlíček, Schillerová zůstala „jen“ předsedkyní poslaneckého klubu. Je ovšem patrné, že právě ona má ze

Expremiér Andrej Babiš (v roláku) se svými příznivci. Úplně vlevo stojí exministr Karel Havlíček.

Foto: Wikimedia Commons/ Miroslav Fraiss

všech viditelných členů ANO největší schopnost zaujmout, vyvolávat emoce a působit autenticky. Bez ohledu na obsah tak představuje vedle Babiše prakticky jedinou plnohodnotnou političku v celém hnutí. Nelze přesně říci, jestli se za rozhodnutím dát do hlavní role Havlíčka skrývá snaha jeho image pouze zlepšit, nebo Schillerovou určitým způsobem vyvažovat. Daleko varovnější je pro celé hnutí to, že prakticky nikdo další z jeho poslaneckého klubu nemá dostatečné kvality na to, aby tvořil silnou mediální protiváhu politiků stávající koalice.

Bude tato nová strategie ANO do budoucna fungovat? Za jistých okolností by mohla. Žádná z postav celého hnutí nemá potenciál jej po Babišovi plnohodnotně převzít. Zachová-li si však jeho předseda svou omezenou mediální přítomnost a přenechá-li každodenní práci ostatním, může si část nových voličů naklonit.

Politickou opozici netvoří pouze hnutí ANO. Téměř milion hlasů v posledních volbách propadl u stran, které nezvládly překročit pětiprocentní hranici. Proto ANO už od roku 2021 oficiálně deklaruje svůj úmysl tyto voliče ve sněmovně „reprezentovat“, což je metafora pro snahu jejich hlasy do budoucna získat. Problém spočívá v tom, že aby se to podařilo, musí se ANO tomuto prostředí v argumentaci přiblížit. Babišovo hnutí vzniklo na zklamaných voličích vlády Petra Nečase (ODS), následně zvládlo pozřít většinu hlasů levice, ale přišlo o ty voliče, kteří se vrátili k tradičním stranám. A nyní hrozí, že bude-li oslovovat některé extrémní, může v tomto procesu zároveň ztrácet. Prezidentský souboj naznačil, že se tato strategie může snadno vymknout z rukou.

Volný pohyb nejsilnější politické strany v zemi po politické mapě je už od roku 2013 pozoruhodným fenomé-

nem. Tento trend ilustruje sblížování Andreje Babiše a maďarského premiéra Viktora Orbána, které začalo už před volbami v roce 2021 a pokračuje i nyní. Karel Havlíček v březnu 2023 otevřeně prohlásil, že ANO bude více „konzervativní a vlastenecké“. Jak na snahu oslovit národovecké voliče zareagují ti, kdo je nyní reprezentují?

Tomio a ti druzí

SPD vedená Tomiem Okamurou si své preference okolo deseti procent dlouhodobě drží. Na rozdíl od ANO se po krátkém zaváhání napevno usadila v proruském názorovém proudu. Zvládla přitom udržet jak vnitřní jednotu, tak i řady svých příznivců, a to navzdory svým vyzývatelům. Dopady války na Ukrajině a energetická krize totiž před-

stavovaly živnou půdu pro nové populisty, kteří doufali v politický úspěch. V jednu chvíli se zdálo, že lidé jako Ladislav Vrabel nebo Jindřich Rajchl dokáží vytvořit nové hnutí, radikálnější a hlasitější, než je Okamurova SPD. Jde ovšem zřejmě o krátkodobé projekty, které velmi pravděpodobně nemají šance na úspěch. Vrabelovu snahu o „mírové protesty“ ukončil zcela banální skandál s prostředky vybíranými od demonstrantů. A podpora Rajchlovy strany PRO už na veřejných shromážděních rovněž upadá.

Snaha využít tezí ruské propagandy nebo již překonané společenské otázky kolem pandemie covidu nejsou dostatečnou platformou, která by umožnila tuto skupinu voličů oslovit. Obzvláště, když jsou už nyní reprezentováni právě hnutím SPD, které se dokázalo prosadit i na krajské a komunální úrovni.

Na politické mapě stále existuje ČSSD, která sice ve sněmovních volbách neuspěla, ale její preference se opakovaně pohybují mezi čtyřmi až šesti procenty. Strana vedená Michalem Šmardou je v mediálním prostoru prakticky neviditelná a její činnost je při detailním pohledu nedůstojná bývalé dominantní síly české politiky. To ovšem neznamená, že do budoucna nemá určité šance. Zvláště pokud se do jejího čela postaví osobnost, jež jí dodá novou energii a autenticitu. Někým takovým by mohl být například šéf odborů (ČMKOS) a bývalý kandidát na prezidenta Josef Středula.

ČSSD se ovšem nezbavila žádné z přítěží, které ji do současné situace dostaly. Jedná se o spory v členské základně, kontroverzní osoby okolo některých straníků a především naprostou nejasnost názorů na hlavní otázky současné politické debaty: válku na Ukrajině a postoj k proruským silám či spolupráci s Andrejem Babišem. Jediná přítěž, které se strana bez vlastního přičinění zbavila, je stín jejího expředsedy Miloše Zemana.

Současnou českou opozici lze definovat různě. Podstatné ovšem je, že společně nepředstavuje jakoukoliv alterna-

tivu ke stávající koalici. Extremistické síly se nemohou aktivně podílet na složení vlády a sociální demokracie nemá vyřešenou svou budoucnost. A samo hnutí ANO postrádá potenciál jejich voliče v dostatečné míře převzít. Predikovat vývoj po roce 2025, kdy se mají konat další volby do Poslanecké sněmovny, je obtížné. Nedojde-li k žádné dra-

matické změně, nebude stávající opozice schopna sama sestavit funkční většinu. A příkopy mezi ní a vládou jsou prakticky nepřekročitelné. Pokud se někomu stýská po politickém chaosu, může se ho za dva tři roky opět dočkat.

Antonín Berdych

Smrt nemá smysl pro humor

Když Wisława Szymborska v roce 2010 ve svých sedmaosmdesáti letech naposledy přijela do Prahy, bylo nutné najít hotel, kde by mohla kouřit na pokoji. Na veletrhu Svět knihy se stala jednou z atrakcí, na něž se stály fronty, a tak alespoň na chvíli utekla do zrcadlového bludiště na Petříně.

Nic nebylo polské básnířce cizější než svět podepisování, focení, mediálního zájmu a dramatického přednesu, v němž se 3. října 1996 ocitla. Volali ze Švédské akademie a sdělili jí, že novou laureátkou Nobelovy ceny za literaturu se stala právě ona. Později o tomto dni mluvila jako o „stockholmské tragédii“ a dělila život na ten před ní a po ní. Potom už nikdy nebylo nic jako dříve. Nakonec ji před veřejností začal chránit její sekretář Michał Rusinek, dnes předseda Nadace Wisławy Szymborské. Spisovatelka, která si nejvíce cenila času na psaní, život pozorovala s ironicky zdviženým obočím a bavila se mimo jiné tím, že psala limericky, vyráběla koláže ze starého tisku nebo sbírala všemožné věci. Ráda se dívala na seriál *Dynastie* a novinářům opakovala, že „žádný životopis nevlastní“ a že všechno zajímavé najdou v básních.

Ani s poezií ale neměla moc soucitu a soustavně si z ní utahovala, tedy především z posvátného přístupu k něčemu, co pokládala za výsostnou hru s jazykem a zvědavé pozorování okolního světa. „Někteří mají rádi poezii./ Někteří – čili ne všichni./ Dokonce ani většina všech, ale menšina./ Když nepočítáme školy, kde se to musí,/ a básníky samé,/ budou to asi tak dva z tisíce./ Mají rádi –/ ale mají rádi i nudlovou polívku...“ napsala v jedné ze svých známých básních, které si česky můžeme přečíst díky její dlouholeté překladatelce a kamarádce Vlastě Dvořáčkové. Publikovala jich přitom za celý život zhruba tři sta padesát, což je jen několik za rok, ve třinácti sbírkách. I z toho je patrné, jak na první pohled lehký jazyk provázejí výběr, přemýšlení, váhání, cizelování.

Pokud něco myslela vážně, pak svá opakovaná přiznání, že je celý život nejistá, ptá se a hledá. Ostatně měla za sebou i několik přešlapů, především – podobně jako někteří z jejích generačních soupeřů, kterým bylo po válce kolem dvaceti let – krátké období budovatelských básní, včetně veršů o smrti Stalina, nebo vstup do strany v roce 1950 (vystoupila z ní v roce 1966). Později ale také podepsala kritický *Dopis 59*, kde důležité osobnosti veřejného života protestovaly proti změnám v ústavě, a spolupracovala s „nepřátelským“ a vlivným exilovým časopisem *Kultura* Jerzyho Giedroyc. Nepatřila ale k tvářím protikomunistického odporu. Narodila se v Kórniku blízko Poznaň,

celý život však byla spojená s Krakovem, kde bydlela od svých šesti let a kde 1. února 2012 zemřela. Druhého července uplyne od narození jedné z nejméně nápadných polských básnířek sto let.

Nebrat se vážně

Wisława Szymborska může být v určitém smyslu vnímána vedle Czesława Miłosze nebo Tadeusze Różewicze jako jedna z „nejméně polských“ velkých básnířek. Ačkoliv dospívala v době okupace – maturitu musela skládat v rámci tajných kurzů pro středoškoláky a za války zemřela její první láska – prakticky ve své tvorbě toto období nereflektuje. A to přesto, že první báseň publikovala v roce 1945. Michał Rusinek vzpomíná, že mu vyprávěla, jak jednou jela jako turistka do Chorvatska, a zatímco obdivovala krásnou krajinu, dva další účastníci zájezdu hovořili celou cestu jen o varšavském povstání a o tom, jak museli procházet kanály pod městem. Ona nechtěla zůstat v kanálech. Jedním z důsledků bylo nadšení pro „nové“ poválečné Polsko, po němž následovalo vystřízlivění a určité uzavření se do sebe jako reakce na tento omyl.

Laureát Nobelovy ceny za literaturu z roku 1980 Czesław Miłosz byl téměř jejím opakem. Jeho básně, eseje a romány ze široka reflektují dějiny, které převálcovaly střední a východní Evropu, námluvy intelektuálů s komunistickou stranou, ale také „velký útek“, tedy odchod do exilu. Jako profesor literatury z Kalifornské univerzity v Berkeley se vyjadřoval k polské politice a jeho ocenění Nobelovou cenou bylo jednou z událostí onoho kouzelného roku, kdy se zrodily Nezávislé odborové svazy Solidarita a zdálo se, že je pád komunismu blízko. O Miłosze se celý život vedly spory a sám autor polemizoval například s Witoldem Gombrowiczem nebo zastupoval tu část Evropy za železnou oponou v diskusích se západními intelektuály.

Život jde dál

Zatímco o pouhé dva roky starší básník Tadeusz Różewicz (narodil se v roce 1921) hledal jazyk, jakým psát poe-

zii po Osvětimu, Szymborska říká: „Skutečnost vyžaduje, abychom mluvili o tomhle: život jde dál./ Dělá to u Kann i Borodina/ i na Kosově poli i v Guernice. (...) Není bez půvabů ten strašný svět,/ není bez jiter,/ pro něž stojí za to se vzbudit. (...) V tragických průsmycích/ vítí strhává z hlav klobouky / a nic s tím nesvedem – / nám je ten pohled k smíchu.“

V zemi, pro niž vždy byla vlastní minulost velmi důležitá a která umí vzdát hold svým padlým v mnoha povstáních a stavět spektakulární pomníky i muzea, znějí tyto verše přímo herecticky. Ale Szymborska je v této básni ani v jiných nesměřovala konkrétně proti Polsku, nepatřila k těm, kteří tvrdě kritizují svou zemi a její historické chyby, jako další z nositelek Nobelovy ceny za literaturu Olga Tokarczuk. Její básně jsou působivé i v tom, jak neuvěřitelně univerzální dokáží být. Překlady do čtyřiceti jazyků to dokonce dosvědčují. Vzbuzuje úžas tím, že dokáže bez klišé a kýče psát o tom, co se odehrává v životě každého člověka na světě, ať už je to láska, bolest, radost, smích nebo absurdita. Je autorkou možná nejpůsobivější milostné básně *Kočka v prázdném bytě*, kterou napsala po smrti svého manžela Adama Włodka, kde prázdnotu po odchodu milované bytosti vyjadřuje kočka uražená na nepřítomného páníčka.

Szymborska se rozhodla čelit okolnímu světu s odstupem. A skutečně nelze než souhlasit s jejím tvrzením, že se celý její životopis skrývá v jejích básních. „Zde leží jako čárka staromódní/ básnířka. Jen hrst veršů je od ní./ Ze-

Wisława Szymborska (uprostřed) se svou překladatelkou Vlastou Dvořáčkovou a Vladimírem Pistoriusem, který vydal její poslední český překlad.
Foto: Polský institut v Praze

mě jí klid dopřála, i když mrtvola/ k pražádné z literárních skupin nelnula./ Proto nic lepšího na jejím hrobě není/ než sova, lopuchy a toto veršopění./ Poutníče, který ses u toho hrobu zastavil,/ elektronkový mozek z aktovky teď vyjmi/ a o Szymborské podumej pár chvil.“ Lidé, na rozdíl od smrti, mají smysl pro humor.

Lucie Zakopalová

Tři maďarské snímky, které stojí za zhlédnutí

Jak vypadá současná kinematografie ve středoevropském prostoru? Dávno není nutné chodit do filmových klubů nebo obrázků festivaly, aby si člověk udělal slušný obrázek. Tuzemské streamovací platformy nabízejí solidní výběr aktuálních filmů z Polska, Slovenska nebo Maďarska. A právě na poslední jmenovanou zemi se zaměří tento glosář, který představí trojici maďarských filmů, jež loni posbíraly všechny hlavní ceny na Hungarian Motion Picture Awards.

Určitě neočekávanějším filmem předloňské sezony byla výpravná historická koprodukce *Miloval jsem svou ženu* s hvězdnou Léou Seydoux v hlavní roli (k vidění na platformě *Edisonline*). Jednak proto, že se jedná o adaptaci maďarské literární klasiky Milána Füsta z padesátých let, jednak se čekalo, s čím dalším přijde režisérka Ildikó Enyedi. Ta před pár lety vyhrála Berlinale se svou melancholickou, surrealistickou romancí z prostředí jatek nazvanou *O těle a duši*.

Přijetí při premiéře v Cannes bylo možná i z důvodu vysokého očekávání mírně řečeno vlažné. Kritici příběhu, popisujícímu peripetie bouřlivého manželství námořního kapitána Jacoba s rozmarnou Francouzskou Lilly, vyčítali přílišnou délku (snímek trvá skoro tři hodiny), jistou akademičnost nebo třeba dialogy šustící papírem. Přes všechny tyto platné výhrady má ale nádherně nasnímaný film

jakési hypnotické kouzlo a vyznačuje se psychologickou přesností, s níž se pouští do vivisekce vztahu dvou lidí, kteří nemohou být spolu ani bez sebe.

Léa Seydoux (*Život Adèle, France*) ukazuje další rozměr svého hereckého rejstříku a v roli unikavé femme fatale je skvostná. Stejně dobrý je ale i holandský herec Gijs Naber v roli Jacoba, v jehož stoické tváři se nenápadně zrcadlí všechny protichůdné pocity žárlivosti a závislosti, lásky a nenávisti. Tahle epická nadčasová love story si vysloužila ve své domovině v rámci Hungarian Motion Picture Awards cenu za nejlepší režii, kameru a několik dalších technických disciplín.

Sošky za nejlepší film, scénář a debut si ale odnesli domů tvůrci snímku *Jiná smečka* (v nabídce platformy *KVIF TV*). A dá se říct, že zaslouženě, protože počin mladé

režisérky Hajni Kis je bezchybně vystavěná etuda na téma, které jste už nejspíš viděli zpracované mnohokrát, ale tady se podává se svěží energií, humorem, ale také s pečlivě dávkovanými prvky dramatu a patosu.

Je to film o sblížování dvanáctileté Niki a jejího odcizeného otce Tibora, který se po sedmi letech vrací z vězení. V příběhu o vznikajícím poutu mezi rebelskou holkou vyrůstající bez mužského vzoru a málomluvného drsňáka, jenž není zvyklý projevovat city, můžeme najít třeba ozvuky *Leona* od Luca Bessona. Hajni Kis ale přetváří žánrové stereotypy ve svěží a odzbrojující podívanou. Mimořádně přesvědčiví jsou opět oba ústřední neherci – přirozená Zorka Horváth coby Niki, ale hlavně Gusztáv Dietz – v civilním životě bývalý zápasník MMA. Na jeho kreaci impozantního hromotluka, na kterého byste se na ulici neodvážili křivě podívat, ale který má zranitelné nitro zatížené pocity viny, jen tak nezapomenete.

A když už jsme u těch bezchybných hereckých výkonů, ocenění za nejlepší ženský herecký výkon získala na loňských maďarských výročních cenách Gabriella Hátori za hlavní roli ve filmu *Pokud vím* (v nabídce HBO Max). Suverénně napsané a odvyprávěné drama ze života současných třicátníků je prvním celovečerním snímkem autorské dvojice Bálint Nagy a Nándor Lörincz. Partnery Denése

a Noru poznáváme v situaci, kdy se jim splnil jejich toužebný sen. Byla jim přiklepnuta adopce. Z večírku na oslavu se vracejí nočním autobusem, po hádce se Denés odpojí a Nora se nad ránem vrací s tím, že byla znásilněna.

Tato výchozí pozice je jen katalyzátorem celé řady překvapivých zvratů, během nichž je možná ne až zase tak dokonalé soužití budoucích rodičů vystavěno těžké zkoušce. Tvůrci zkušeně střídají perspektivy vyprávění a skládají dohromady docela neotřelou morálitu nejen o důvěře ve vztazích. Film svou poetikou, která ve své nejednoznačnosti nechává diváka rozjímat nad různými úhly pohledu, připomíná dramata rumunského režiséra Cristianu Mungiu (4 měsíce, 3 týdny, 2 dny, *Zkouška dospělosti*) nebo íránského mistra dilemat střední třídy Asghara Farhadiho (*Rozchod Nadera a Simin*).

Tato letmá projížďka po streamovacích platformách dokazuje, že vitální maďarská kinematografie nestojí jen na oceňovaných tvůrčích střední generace, jako jsou Laszló Nemes (*Saulův syn*), Benedek Fliegauf (*Je to jen vítr*), György Pálfi (*Taxidermia*) nebo Kornél Mundruczó (*Střípky ženy*). Dva výše popsané silné debuty naznačují, že jejich úspěch ve světě ukázal cestu dalšímu pokolení slibných a sebevědomých mladých režisérů a režisérek.

Jan Gregor

Hledání Sándora Petőfiho jakožto archeologie životní zkušenosti

Jak velká je pravděpodobnost, že se pro současného mladého slovenského spisovatele stane uměleckou múzou romantický básník ze sousední země mrtvý více než sto padesát let? Dá se vůbec věrně zrekonstruovat příběh historické osobnosti, která podléhá výrazné mytologizaci? Nejen tyto otázky před námi vyvstávají při čtení nové knihy slovenského autora Jakuba Juhásze stručně nazvané PS. Loni ji – stejně jako jeho prvotinu Novoroční výstup na Jasenin – vydalo ve slovenštině české nakladatelství Rubato.

Na úvod je třeba poznamenat, že explicitně pojmenovanou inspirací pro napsání prózy *PS* se pro Jakuba Juhásze stává osobnost maďarského revolučního básníka Sándora Petőfiho. Název knihy tak odkazuje na básnickovy iniciály, a to v souladu s maďarskou tradicí uvádět nejprve příjmení a až potom křestní jméno. Iniciály básníka se zároveň přirozeně překrývají se zkratkou pro dopisní doslov, takzvané post scriptum. A právě v duchu tohoto hesla autor přistupuje i ke svému literárnímu textu. Juhászova ambice totiž vznikla na základě fascinace téměř až mytickým obrazem Petőfiho v maďarské kultuře. Proto se celkem otevřeně vydává na cestu po stopách tohoto romantika s cílem poznat ho a jistým způsobem převyprávět jeho příběh.

Vycházejí z objektu svého literárního zájmu, Juhász v románu přirozeně problematizuje téma vytváření uměleckého idolu, při kterém dochází k nevyhnutelnému zkreslování a následné mytologizaci autorského génia. Proto v této souvislosti není překvapením, že si vybírá právě postavu Sándora Petőfiho, jednu z největších uměleckých a národ-

ních ikon maďarské kultury. „Mám rád nedotknutelné věci a Sándor Petőfi je nedotknutelná vec...“, vyznává se autor na stránkách knihy.

Zároveň se k osobnosti básníka váže celá řada asociací, ať už je to výjimečný talent, revolučnost nebo obětování mladého života pro svobodu národa. Tyto konotace se vyskytují celkem přirozeně ve vědomí všech Maďarů, avšak Petőfi jako symbol národního hrdiny pronikl také do širší kultury středoevropského regionu. Kromě již vzpomenu- tých atributů svého génia však znamenal jako málokdo jiný taktéž „básníka nížiny“. Tou je samozřejmě míněna velká maďarská nížina, na jejíž ploše se rozprostírá rozpálená travnatá pusta. Především s ní identifikoval Petőfi ve své tvorbě mentální svět Maďarů.

Tento životní pocit člověka nížiny, jehož součástí je vnímání časově prostorové neměnnosti, konzervace tradic a společenských poměrů, ale také poznání věčné zaostalosti a periferality, však v mnohém sdílí i lidé slovenského jihu. A právě tato společná životní zkušenost mezi Pető-

fim a Juhászem přiměla současného slovenského prozaiika k tomu, aby se zabýval básnickovým duchem, a postavil ho tak do středu svého literárního textu.

Básník v mlze

Současně Juhász v knize detailně a v mnohých tematických rovinách popisuje radosti a útrapy z objevování Petőfiho génia. Text tak vykazuje silné sebereflexní rysy. Biografické reference střídají autorské úvahy, čímž se vzdálenost mezi hledaným a hledajícím účinně zmenšuje. Zároveň však autor problematizuje téma psaní o historické osobnosti. Vědom si skutečnosti, že mnohé věci zůstávají dnešnímu člověku při pohledu do minulosti zastřené, se Juhász celkem správně vzdává myšlenky vytvořit ucelený a pravdivý příběh maďarského básníka. Relativizuje možnost převyprávění objektivní historie, a proto na vícero místech přiznává, že svým bádáním si obraz básníka osvojuje, čímž vytváří vlastní, na mnoha místech nejasnou a nekompletní interpretaci svého objektu.

Autor tím obhajuje možnost imaginativní reprezentace minulosti na úkor reálné historie, která se takto dostává do pozadí. „Petőfi prišiel predsa len z hmly a v hmle sa aj stratil. Nevieť o ňom nič než to, že možno nosil bielu košeľu a maďarský kabátček prekrytý niečím, čo vyzerá ako divadelná opona. Košeľa, kabátček, plášť, jedno z toho by mohla byť pravda.“ Tímto vypravěčským postojem se rovněž Juhászovi daří obraz básníka zcivilnět a jednoduše z něj smýt často klamné nánosy různých pověr a národních mýtů.

Vzpomínané hledání vlastního Petőfiho se stává taktéž funkční vypravěčskou strategií. V jednotlivých kapitolách můžeme sledovat postupné kroky autora v bádání, ale rovněž jeho fyzický pohyb po mapě střední Evropy. Juhász tak využívá klasické myšlenkové schéma cesty ve smyslu motivu hledání, a to nejen odkazů na básníka a jeho dílo, ale i hledání vlastního narativního vyjádření. Proto text můžeme vnímat i jako formu literárního roadtripu spojeného s hledáním uměleckých múz. S Juhászem se takto dostáváme na více míst, ať už jde o jeho rodný Lučenec s obrovským kohoutem na kostelní věži nebo Banskou Štiavnicí a její Banku lásky vystavěnou na základě Sládkovičovy milostné poémy s názvem *Marína*.

Juhász krom jiného do příběhu přidává také reflexe ze svých rezidenčních pobytů v Krakově či Budapešti, čímž komentuje současné možnosti a institucionální podporu literární produkce. Sám si však plně uvědomuje, že vyseďávání v rezidenčních domech neznamená automatický příchod inspirace, a proto se na vlastní pěst vydává autem

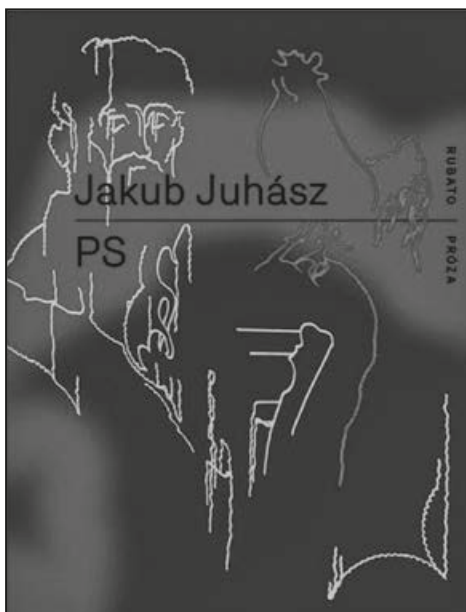
na skutečný jih, do Maďarska, rumunského Marmaroše a Sedmihradska či Chorvatska. Ve vybraných destinacích autor přirozeně následuje Petőfiho stopy, ale zároveň pro čtenáře komentuje neznámé prostředí a lokální společnost. V jeho pozorováních se tak často setkává periferní svět a jeho staré tradice s globalizovaným trhem, když si kupříkladu v Kecskemétu objednává jídlo v místním McDonaldu.

Přestože tak Juhász akcentuje nezvratný postup modernity, které často sám nepokrytě podléhá, svým vyprávěním jako by upozorňoval na svět, jenž nezadržitelně odchází do zapomnění. Navštěvuje regiony, často okrajové oblasti vybraných zemí, a konfrontuje se s tím, že svět, který existoval v Petőfiho době a kterému se tak úspěšně dařilo na venkově přechkat celé dekády, je nenávratně pryč. Na příkladu Banské Štiavnice tak celkem otevřeně kritizuje situaci, kdy se ze skromného městečka s vlastním lokálním životem stala kořist pro majetnické a komerční choutky bratislavských zbohatlíků.

Jižanské kořeny

Krajina se tak proměňuje pod vlivem moci peněz a Juhász jako by vůči tomu svým textem vyjadřoval nostalgické ne. Celou řadou referencí na uherské kulturní milieu – ať už zmiňuje maďarského spisovatele Kálmána Mikszátha, skladatele Bélu Bartóka a Zoltána Kodálye nebo konzumaci tradičních pokrmů, jako jsou langoše a hortobáďské palačinky – se snaží alespoň takto, ve vlastních vzpomínkách, uchovat ducha jedné společné kultury. A porozumět tak lépe kořenům jižanské společnosti, do které se sám narodil.

Popisováním dědictví tohoto kulturního okruhu jako by Juhász hledal, ale zároveň i přijímal určitou regionální totožnost. Petőfi a jeho mentální svět tak pro něho neslouží jen jako nějaký narativní artefakt nebo inspirace, představuje pro něj daleko víc. Básník se tu stává autorem reflexní plochou, prostorem, který zkoumá, ale zároveň konfrontuje se současnými změnami. Juhász si díky tomu ohmatává prostředí, které ho obklopuje, a tímto způsobem se přihlašuje k jistému typu regionální identity. Svým příběhem nás zve nahlédnout do procesu poznávání a objevování sebe sama. Sice nemá potřebu klást si patetické otázky o tom, kým je, avšak text toto pátrání prozrazuje za něj. Pro objevování vlastní identity volí poměrně netradiční, ale přitom velmi vhodnou cestu, když tak činí právě skrze poznávání osoby Sándora Petőfiho. Nejenže díky tomu účinně dociluje pevnosti kompozice textu, ale také jej tím výrazně narativně obohacuje.

Na závěr je tak možno poznamenat, že se Juhászovi podařilo vytvořit čtenářsky atraktivní text, který spojuje prvky fikční biografie, vlastních reflexí a beletrizovaného cestopisu. Čtenáře, jenž by po knize sáhnul s cílem dozvědět se ucelený životní příběh maďarského básníka, by Juhászova próza jistě neuspokojila. Na druhou stranu, jak jsme již načrtli, na takovou ambici autor oprávněně rezignoval.

Namísto toho nám však nabízí možnost vstoupit a pobýt s ním v prostoru, který se některým z nás bude jevit dostatečně známý a blízký, a těm ostatním zase nabídne vypravečsky neobyčejný obraz procesu sebepoznání.

Matúš Guziar

Jakub Juhász: *PS. Rubato*, 2022.

Neskutečný svět animovaného filmu

České animované filmy a seriály patří dlouhodobě mezi vůbec nejúspěšnější části naší kinematografie. Jejich zlatá éra spadá do třetí čtvrtiny 20. století. Zajímavé jsou ale už samotné začátky animace a kontext jejího vývoje ve světě, zejména pak v nám blízkých středoevropských zemích.

Snahu zachytit pohyb vidíme už na starověkých kresbách. Nicméně počátky animovaného filmu, jak jej chápeme dnes, tedy snímání věcí po jednotlivých fázích za účelem iluze plynulého pohybu, můžeme datovat ke vzniku stroboskopu ve 30. letech 19. století. Po vynálezu kinematografu francouzskými bratry Augustem a Louisem Lumièrovými v roce 1895 začali první tvůrci experimentovat s vyprávěním, výtvarnou stránkou a prvními triky. Kouzlo animace pro rozvoj představitivosti bylo publikem objeveno až se zpožděním, protože na filmu byla nejprve oceňována dosud nevídaná realističnost.

Během druhého desetiletí 20. století se animovaná produkce celkem logicky nejvíce rozjela v USA, které se staly nejlidnatější zemí Západu s největším trhem. Po skončení první světové války tak spatřil roku 1919 světlo světa první plnohodnotný animovaný charakter – *Kocour Felix*. Šlo o nejoblíbenější postavku němé éry filmu, dokud ji nezastínil Walt Disney během lépe zvládnutého přechodu na film zvukový. *Parník Willie* (1928) s Mickey Mousem nastartoval fenomén Disneyovek, který v roce 1937 vyvrcholil úspěchem prvního celovečerního animovaného filmu *Sněhurka a sedm trpaslíků*. Rokem 1928 tak začíná zlatý věk americké animace. Během následujících desítek let se zrodili oblíbení hrdinové, jako jsou kupříkladu *Tom a Jerry*, *Flintstoneovi* či *Šmoulové*. Koncem století s rozvojem počítačové animace nastal boom seriálů pro starší publikum, který začali *Simpsonovi*.

Prakticky od začátku jsou tak centrem světové animace Spojené státy americké, s čímž se ostatní země musejí nějak vyrovnat. Nejlépe se to asi povedlo japonskému animu, které se celosvětově prosadilo svébytným výtvarným stylem a způsobem vyprávění během 70. a 80. let 20. století. V Evropě je bezesporu nejúspěšnější Velká Británie, řadu skvostů ale mají na kontě i Francie a další země.

Fantazie za humny

V tomto článku nás ale zajímá především středoevropský kontext. Začneme v německojazyčné oblasti. Před

pár lety vzbudil pozornost německý „doják“ *Fany a pes*. Spolková republika obecně v animovaných dílech příliš nevyniká, tento čtyři roky starý film o událostech roku 1989 v Lipsku byl spíše výjimkou potvrzující pravidlo. Za zmínku nicméně stojí snímek *Teheránská tabu* (2017) o nelehkém životě v íránském hlavním městě a vcelku originální seriál pro nejmenší *Kamarádi z mojí deky* (2013). Pro úplnost je třeba dodat, že se tehdejší Západní Německo zapojilo do koprodukce u nás velmi populárního japonského seriálu *Včelka Mája* (1975). Podílelo se na něm i Rakousko, které však vyjma koprodukční spolupráce příliš zářezů v tomto oboru nemá.

To Polsko uspělo už za dob komunismu s autorskými animovanými seriály *Bolek a Lolek* nebo *Slavný lovec Pámaplini*. Z novějších děl zabodoval šest let starý novátorský film *S láskou Vincent*, který byl natočen v koprodukci s Velkou Británií a rozpohyboval malbu Vincenta van Gogha. Velmi dobré hodnocení má i drsnější seriál *Vymítač*, natáčený od roku 2017.

Také v Maďarsku měli před rokem 1989 animovanou sérii, se kterou sklízeli mezinárodní úspěch. Jednalo se o *Rodinu Smolíkovu*. Vedle ní se dočkaly určitého úspěchu v 70. letech například animovaný film *Pasáček Matyi* a dětský seriál *Vodouch a jeho kamarádi*. V osmdesátkách byl natočen zajímavý dětský seriál *Pompomova dobrodružství* nebo milý animovaný film *Lišáček Lup*. Po rozpadu východního bloku se však kvalita maďarské produkce rychle propadla. Z poslední doby je možné vyzdvihnout snad jen akční animovaný film *Sběratel Ruben Brandt* z roku 2018.

Několika zajímavými díly se po rozpadu federace mohlo pochlubit Slovensko. Milý byl už seriál o tradicích *Vianočné rozprávania* (1996). Zaujala i osvětová série *OVCE.sk* z roku 2009 nebo *Mimi a Líza*, roztomilý příběh dvou holčiček, z nichž je jedna nevidomá. Poutavostí se vyznačuje dva roky starý umělecký snímek *Bylo jednou jedno moře* o vysychajícím Aralském moři nebo komedie *Sh_t Happens* (2019) o obyvatelích jednoho zvláštního domu.

Asi největší úspěch mají *Websterovi*. Počítačově animovaná rodinka pavouků se na obrazovce poprvé objevila roku 2017 a dnes má za sebou již tři série a jeden film. Její autorkou je Katarína Kerekesová, která patří mezi nejzajímavější osobnosti slovenské animace (natočila i zmíněný seriál *Mimi a Líza*). Tradicí zůstává častá koprodukce s českými partnery, ostatně řada slovenských tvůrců se vyučila v Česku, nebo se sem přesunula. Lze zmínit třeba právě autory *Sh_t Happens* Michaelu Mihalyiovou a Dávida Štumpfa.

Český příběh

Tím se dostáváme k domácí tvorbě. Její zmapované začátky spadají do 20. let 20. století a jsou spojeny především se jmény Hermína Týrlová a Karel Dodal. Právě pražský rodák Karel Dodal, původně lakýrník či malíř kulis, se v polovině 20. let stal kreslířem v pražské filmové společnosti Elekta Journal. Hermína Týrlová, pocházející z Příbramska, byla nějaký čas jeho partnerkou. Společně vytvářeli kreslené reklamy, adaptace zámořských animovaných grotesek i první autorské filmy (se zřejmou inspirací americkou tvorbou), jako byl *Zamilovaný vodník* z roku 1928. O šest let později pak společně založili Ire-Film, který už byl přímo zaměřen na animaci, a roku 1935 natočili s Josefem Skupou první celovečerní animovaný snímek *Všudybylovo dobrodružství*.

Politické dění v roce 1938 je ale donutilo skončit. Karel Dodal emigroval do USA, zatímco Hermína Týrlová přesídlila do Zlína. V Baťových filmových ateliérech, jež produkovaly filmy (především z propagačních důvodů) od roku 1935, se stala jednou z hlavních osobností. Spolu s Karlem Zemanem z nich pak pomohla udělat jedno ze dvou hlavních center animované produkce v Československu. Vytvořila tu v roce 1942 svůj první loutkový film *Ferda Mravenec* a dva roky po válce pak *Vzpouru Hraček*. Nepřestávala s experimentováním, například v roce 1958 senzačně rozpohybovala uzel na kapesníku.

Vrcholu dosáhly Zlínské ateliéry díly Karla Zemana. Jeho mezinárodně úspěšnou tvorbu v čele se skvosty, jako jsou *Cesta do pravěku*, *Vynález zkázy*, *Baron Prášil* nebo *Na kometě*, kombinující v 50. a 60 letech animaci s hravým filmem, není třeba představovat. Od 70. let se už soustředil na animovanou produkci, z níž vzešly *Pohádky tisíce a jedné noci* nebo *Čarodějův učeň*. Ve Zlíně se pak zrodili i *Pat a Mat*, *Bob a Bobek* nebo adaptace Spejbla a Hurvínka.

Druhé centrum animace se vytvořilo v Praze. Jeho kořeny jsou spjaté s nacistickou okupací. Na konci roku 1942 totiž Rakušan Richard Dillenz založil pražské studio animovaného filmu, jehož cílem měla být německá náhrada za americké animované grotesky. Sešla se zde řada osobností, které se snažily vyhnout nuceným pracím, jinak by se zřejmě animovanému filmu nevěnovaly. V roce 1945 na těchto základech vznikli proslulí Bratři v triku, do jejichž čela se podařilo přemluvit legendárního Jiřího Trnku.

Studio už rok po válce ohromilo festival v Cannes krátkým filmem *Zvířátka a Petrovští*. Postupně spojilo dohromady takové osobnosti, jako byli autor *Krtečka* i loga studia Zdeněk Miler, tvůrce *Rákosníčka* nebo *Křemílka a Vochoomůrky* Zdeněk Smetana, „otec“ *Maxipsa Fika* Jiří Šalamoun, výtvarník *Macha a Šebestové* Adolf Born nebo scénarista Jiří Brdečka. Prostor jim od roku 1963 dávala také televize svým *Večerníčkem*. Zdejší kvalitní produkce byla natolik proslulá, že tu vznikly i některé díly *Toma a Jerryho* či *Pepka námořníka* a svůj oscarový film *Munro* tady roku 1961 natočil Američan Gene Deitch.

Tehdy zažila naše animace největší slávu, ale světovou kvalitu si udržela až do počátku 90. let, kdy jsme po rozpadu dosavadního systému studií přestali být velmocí dětské filmové tvorby. Tvůrčí prostor se omezil, ale nezanikl, a stále vznikala zajímavá díla. Silné postavení si domácí tvůrci udrželi hlavně v tradiční loutkové tvorbě. Vlajkovou lodí se stala adaptace Werichovy knížky *Fimfárum* do podoby animovaného pásma loutkových filmů v roce 2002 (s pokračováním v letech 2006 a 2011), na jejíž dokončení se ale musela dát dohromady prakticky celá roztržštěná domácí scéna.

Významným počinem byli i noví loutkoví *Broučci* z roku 1995. Jinak se točily nové části starších seriálů, pokračovalo dílo světově proslulého Jana Švankmajera (například *Lekce Faust* z roku 1994), adaptoval se Josef Lada (*Bubáci a hastrmani* z roku 1999). Větší růst kvality ale vidíme až v posledních asi patnácti letech, přičemž se postupně zrychluje. Důležité bylo zkvalitnění zázemí pro tvůrce ve studiích, posílení veřejného financování i činnost animátorských škol v čele s Katedrou animované tvorby FAMU. Od roku 2008 tak natočila *Česká televize* už tři řady loutkového večerníčku Šárky Váchové o českých tradicích *Chaloupka na vršku*. V roce 2017 na něj navázala biblickým loutkovým seriálem Martina Otevřela *Zahrádka pod hvězdami*.

Vedle toho lze uvést film Zdeňka a Jana Svěrákových *Kuky se vrací* (2010), zajímavý snímek s loutkami Františka Antonína Skály z roku 2015 *Malý pán* a mezinárodní ocenění sbírala studentka FAMU Daria Kashcheeva za loutkový film *Dcera* (2019). Z dalších úspěšných animovaných děl stojí za zmínku filmy *Alois Nebel* (2011), *Moje slunce Mad* nebo vynikající *Myši patří do nebe* (obojí z roku 2021). Z animovaných seriálů pak „dospělejší“ *Legendy staré Prahy* (2013) a dětské *Anča a Pepík* (2017), *Mlsné medvědí příběhy* (2020) nebo *Jezevec Chrujda* (2022).

Navzdory tomu, že se zrychluje způsob vyprávění a prosazují nové technologie, si naši animátoři udržují výtvarnou originalitu a svébytnost i svůj vyhlášený cit pro pohyb a čas. To se pak přelévá též do dalších oborů v čele s videohrami. Světové proslulosti už dosáhla společnost Amanita Design s výtvarně originálními hrami, a letos v dubnu získalo mezinárodní pozornost malé studio Attu Games, když ohlásilo hru s vyšívánými animacemi. Česko se tak vrací mezi velké hráče světové animace.

Jan Holovský

Orbán je autentický, Okamura nikoliv

„Když vezmete kámen a pustíte ho ze svahu, zhruba víte, jak se bude kutálet. V politologii je to stejné. Vidíte, že určitá cesta velmi pravděpodobně povede k etnickému nacionalismu. A etnický nacionalismus je spíše takové kódové slovo pro rasismus, aby to neznělo moc ošklivě,“ říká politolog Jan Charvát.

■ **V médiích se často setkáváme s tím, že jeden a ten samý politik je označován za populistu, extremistu nebo autoritáře. Může se to takto prolínat? Jaký je mezi těmito termíny rozdíl?**

Když jsem se někdy před pětadvaceti lety začal tímto tématem zabývat, všechno bylo označováno za extremismus. Pak se začalo mluvit o rozdílu mezi extremistou a radikálem. Později se mluvilo o dezinformacích a pak o populismu. Většinou chceme vše označit jedním termínem, který pak používáme pořád dokola. A politologové potom říkají: „To je blbost, takhle to není.“ Opakuje se to celých pětadvacet let. Každopádně, když to hodně zjednoduším, za extremismus lze označit aktivitu, ideologii nebo skupiny, které směřují jednoznačně mimo ústavní rámec. Jejich cílem je kompletní změna demokratického režimu. Radikální postoje jsou sice okrajové, ale uvnitř ústavy.

■ **Jak byste definoval autoritářství, respektive populismus?**

Z politologického pohledu autoritativní režim v zásadě koncentruje moc do jedné ruky, ale ne absolutně. Vedoucí síla, ať už režim, strana nebo vůdce, je přesvědčena, že politika by měla být striktně v rukou těch, kteří tomu rozumějí, což je pár lidí. A všichni ostatní by měli být pasivní. Občanům se ponechává prostor pro to, aby si v rámci své práce dělali, co chtějí, ale v ideálním případě by neměli mluvit do politiky. A pokud toto dodržují, můžou mít další aktivitu. Takže tam je taková quasi pluralita. Populismus je pak přístup, který v zásadě říká, že společnost je rozdělena na dvě homogenní skupiny – hodný lid a zlou elitu. Elita lid utlačuje a populisté jsou jediní, kteří jsou ho schopni před ní bránit.

■ **Lze tedy zmíněné směry u jednotlivých politických subjektů vůbec jasně odlišit?**

V realu to jde dost těžko. Kromě toho, že to samo o sobě nemusí být jednoduché, zároveň vidíme, že celá řada politiků využívá různé nástroje naprosto partikulárně. Když zjistí, že něco ve společnosti rezonuje, použijí to. Dělá to spousta politiků, které pokládáme víceméně za normální, de-

Jan Charvát (*1974) vystudoval politologii na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy a politikou sociologii na Höskolan Dalarna ve Švédsku. Specializuje se na problematiku politického extremismu a krajní pravice. Působí na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy a v Národním institutu SYRI. Je autorem několika odborných publikací na téma politického extremismu.

mokratické. Zároveň se nám to trochu plete s demagogií, protože ta je v politice samozřejmě také hodně významná. Používají ji opět nějakým způsobem všichni. Někdo více, někdo méně. To znamená, že jasné kontury úplně nejsou. Možná byly před lety, když všichni věděli, že neonacista má holou hlavu, bombera, vytetovaný hákový kříž a uctívá Hitlera. Tohle je už ale minimálně deset let passé a nic jiného, kde by jasné hranice striktně existovaly, již vlastně dneska neexistuje. Takže není to tak, že by extremismus, populismus nebo autoritářství byly záměnné. Nejsou, ale mohou se různě přelívat ze strany na stranu.

■ **Čím si to vysvětlujete?**

Žijeme v době, kdy spousta politiků, a je úplně jedno z jaké části spektra, zjistila, že je tu mnoho nespokojených voličů. Nejsou sice úplně chudí,

ale ani nejsou moc bohatí. A bojí se, že by mohli ještě zchudnout. Navíc mají pocit, že za jejich mládí věci byly jasné, a teď takové nejsou. Že prostě chlap byl chlapem a ženská ženskou, a nyní máme najednou všechno možné, co to rozměňuje. Říkají si: „I dříve byl někdo gay, OK, ale nemluvilo se o tom, teď nám to cpou.“

Tato témata se dají v politice velmi dobře využít. Lidé na ně slyší, a když je chytnete jako první a dostatečně razantně, přitáhne vám to velké množství voličů. Tohle pochopila řada politiků napříč spektrem, takže to používají. Ať už přišli z řad krajní pravice, etablované pravice, středolevice nebo krajní levice. A my máme potíž se s tím úplně srovnat, protože jsme byli zvyklí na to, že rozdíly mezi nimi jsou jasně dané. V posledních letech to ale přestalo platit. A to je hlavní důvod, proč máme problém zařadit některé politiky do připravených škatulek. Problém není ve škatulkách, ale v tom, že se přeformátovává politika. A pak je tu ještě jedna důležitá věc.

■ **Jaká?**

Speciálně v Česku máme problém s dělením na levice a pravici, protože jsme si zvykli v devadesátých letech, kdy to bylo asi pochopitelné, že pravice a levice se liší čistě jenom v ekonomické úrovni. A na ekonomické úrovni jsme si zvykli je dělit jen na liberalismus a socialismus. Že existuje konzervatismus, jsme nevěděli, a dnes s tím neumíme pracovat. Spousta lidí například trvá na tom, že jakákoliv forma etatismu patří k levici. Etatismus přitom může existovat v různých podobách. Liberalismus zase není jedinou variantou pravicové politiky, je tu i konzervatismus. Mnoho lidí s tím zápasí a má pocit, že se pravice a levice přežily a žádné škatulky již neplatí. Ne, to pravda. Jde jen o to, že nerozu-

míme správně, co pojmy pravice a levice znamenají.

■ **Pojďme na konkrétní příklady. Předseda hnutí SPD Tomio Okamura zřejmě český ústavní systém rozvalit úplně nechce, přesto bývá označován za extremistu. Je namístě ho řadit ke krajní pravici?**

My jsme zvyklí tam Okamuru řadit, protože se objevil v době, kdy se ještě hodně mluvilo o krajní pravici. Z mého pohledu je jeho politika zcela čistokrevnou variantou populismu. Pochopil, že lidé chtějí slyšet nějaké věci, a ty jim servíruje. Sází na onu dichotomii hodný lid a zlé elity. Naprosto přesně rozpoznal, že se lidé bojí migrace, a udělal na tom velký politický byznys. Pro část lidí je migrace problém, protože se bojí třeba o práci nebo o peníze. Některým vadí jiná barva pleti. Pro část lidí je to tedy problém sociální nebo politický, pro část rasový. Pokud začnete mluvit o tom, že migrace je špatná, samozřejmě přitáhnete obě skupiny. Kolem SPD se tak objevila celá řada lidí, kteří jsou rasisty, což SPD oficiálně není. Zároveň ale musí k těmto jedincům trochu mluvit, protože tvoří část jejího elektorátu. Je to v podstatě hlavní příčina, proč o SPD mluvíme jako o krajní pravici, protože když se podíváme na její celkový program, jde o takový mišmaš. A to je další důvod, proč máme dneska problém s těmi škatulkami. V podstatě všichni ti, o kterých se dnes mluví v kontextu populismu, zjistili, že jim přináší body kombinace sociálního konzervatismu a, minimálně v některých oblastech, spíše levicového ekonomického programu, který ale současně rámuje jako založený na osobní odpovědnosti, což je naopak přístup spíše pravicový. Ten levicový rozměr spočívá v naprosto regulérní subvenci pro části populace. Lidé dostávají od konkrétních politiků peníze. A zároveň je tito politici straší LGBT, migrací nebo neomarxismem a slibují jim, že je před těmito strašáky ochrání.

■ **Můžete uvést konkrétní příklady této kombinace?**

V Polsku z průzkumů vychází, že významná část voličů vládní strany Právo a spravedlnosti (PiS) říká: „Podívejte se, pro nás je mnohem jednodušší život pod vládou PiS, protože oni nám dávají peníze. Za nich máme mnohem vyšší příjmy než za liberálů. I když nesouhlasíme se spoustou věcí, které PiS říká, a nechodíme do kostela, stejně je budeme volit, protože se máme lépe.“ Tohle velmi podobně funguje v Maďarsku. U nás by se tomu částečně blížil Andrej Babiš, který teď na podobnou linii naskočil. Začal říkat, že jeho hnutí ANO je konzervativní strana, začal kritizovat Green Deal a podobně. Je otázka, jestli to bude fungovat, protože má za sebou už několik takových zvláštních kroků ze strany na stranu.

■ **Když Babiš prohlašuje, že parlament je žvanírna, je to znak autoritářství, nebo spíše populismu?**

Myslím si, že v jeho případě je to spíše znak populismu. Chápe, že lidé, kteří ho volí, chtějí slyšet, že poslanci jsou prostě šmejdi. Je tam ona dichotomie bohatí proti chudým, politici proti normálním lidem. Ono se v tom samozřejmě skrývá autoritářství, protože část těch lidí by asi byla spokojena, kdyby někdo parlament zrušil, ale zároveň by s tím nebyli spokojeni úplně všichni voliči ANO. Takže je to takové popíchnutí, které bude primárně chápáno jeho příznivci ve smyslu: „Podívejte se, on se zase vymezil vůči těm šmejdům.“ Ale nebude to nutně vnímáno jako výzva „pojďme parlament zrušit“.

■ **Andrej Babiš označuje za svého přítele maďarského premiéra Viktora Orbána. Ten ovládá většinu institucí v zemi a přes prostředníky i většinu médií. Kam ho zařadit? Je to autoritář?**

U Orbána autoritativní prvky vidíme daleko více. Opírají se o nějakou ideologii, které Orbán asi opravdu věří. Tam vidím velký rozdíl třeba proti Okamurovi, u kterého najdete řadu dokladů o jeho velmi odlišných názorech jen pár let před tím, než se začal angažovat v politice, takže je otázka,

jestli sám věří tomu, co říká. Myslím si, že Orbán je autentický. To samé platí i pro předsedu polské vládní strany PiS Jarosława Kaczyńskiego. Oba jsou autentičtí konzervativci, byť Orbán kdysi dávno začínal jako liberál. Zatímco pro Kaczyńskiego je podle mě hlavním rámcem katolická víra, pro Orbána je to maďarský nacionalismus. Přitom však oba pracují jak s nacionalismem, tak i vírou, protože je to součást ideového konglomerátu, který potřebují použít, aby je lidé volili.

Orbán asi lépe pochopil mechanismus, který mu zajistí podporu. V tom smyslu, že lépe kombinuje ideologické záležitosti s pragmatickými subvencemi. Voliče si částečně vychovává a částečně jim vychází vstříc. Zjistil, že velká část maďarské společnosti je v některých oblastech konzervativní. A zároveň došel k závěru, že se může pohybovat v určitých hranicích, které jsou ale výrazně širší, než jsme v devadesátých letech možná předpokládali. To znamená, že může opravdu řadu věcí omezit, potlačit, ale pokud nepřijde třeba se zákonem „zakazují všechna média, která nepatří mě“, Evropská unie mu jeho kroky nějakým způsobem umožní, a on se tím udrží u moci. Protože když velká část informací, které se k lidem dostávají, jde přes vámi ovládaná média, nemusíte zakazovat jiné strany, protože víte, že vyhrajujete.

■ **O čem svědčí, když Orbán kritizuje míšení ras? To už připomíná jazyk krajní pravice.**

Lidé, kteří Orbána hájí, říkají, že termín rasa myslel spíše ve smyslu plemeno, tak jak se používal v 19. století, a který bychom my nahradili spíše slovem národ. To znamená, že mluvil o míšení kultur a vytrácení se národní identity, kterou ale spojuje s biologickou podstatou. Tedy že přicházejí lidé, kteří mají jinou etnicitu, kulturu, národnost a jazyk. A tohle on v Maďarsku nechce. Ukazuje se tak, že v tom nejširším rámci národní konzervatismus – což je termín pro ideologické spojení sociálního konzervatismu a nacionalismu, který se dnes často používá pro politiky, jako je Orbán –, vlastně přirozeně směřuje k tomu, co může být interpretováno jako

rasismus nebo antisemitismus. To jsou všechny ty útoky na George Sorose jako na bohatého Žida. Tento přístup, ať už antisemitský nebo prostě obecně exkluzivní, je pro tuto podobu konzervatismu vlastně velmi přirozený. Je snadné k němu dojít. I když ho na začátku třeba vůbec nepropagujete a nechcete s ním pracovat, zjistíte, že tam logicky dojdete: „Náš národ je důležitý, důležitější než jiný, proto tu nechceme nikoho jiného než nás. A vlastně každý jiný je divný.“

Tyto trajektorie z pohledu politologie a historie vidíte zřetelně. Když vezmete kámen a pustíte ho ze sva-hu, zhruba víte, jak se bude kutálet. Stejně je to i v politologii. Vidíte, že určitá cesta velmi pravděpodobně povede k etnickému nacionalismu. A etnický nacionalismus je spíše takové kódové slovo pro rasismus, aby to neznělo moc ošklivě.

■ Kde se to bere?

Obávám se, že toto není nic zvláštního. Bavíme se o zemích, které jsou prostě postkomunistické. U nás spousta lidí říká, že jsme zažili totalitu, takže jsme mnohem lépe nastaveni na to, abychom se jí vyhnuli. Ve skutečnosti je to přesně naopak. Osmdesátá léta představují ryzí autoritářský model, přesně to odpovídá politologické definici. Takže velká část lidí je na autoritářství zvyklá a vlastně podvědomě hledá nějakou podobnou variantu. Chtějí silného vůdce a také, aby některé věci byly nastaveny tak, jak byli zvyklí. Proto je třeba znepokojují práva translidí a podobné záležitosti. Starší generace s nimi má problém. A tohle Orbán a další chápou a využívají tuto obavu. Mladá generace k volbám chodí mnohem méně než generace starší. Takže starší ročníky jsou z tohoto pohledu mnohem důležitější.

■ **Za národní konzervativce bývají označováni také politici z polské vládní strany PiS. U nich často pozorujeme, že se jaksi snaží opozici vyloučit z národa. Jejím lídrem Donald Tusk je označován za Němce, opozice jako taková za protipolskou. Je toto**

součástí národního konzervatismu?

Ano, když jste národní konzervativci, jsou pro vás vaši oponenti prostě kosmopolitní liberálové, což je pro vás urážka. Jsou to lidé, kteří podle vás nemají žádnou vlast, ničeho si neváží, nemají žádné hodnoty. Když se za něco označíte, vlastně říkáte, že je to důležité, a snažíte se na tom mobilizovat voliče. Když chcete být konzervativcem a chránit nějaké hodnoty, které se v moderním světě ztrácejí, najednou zjistíte, že v tom, co děláte, vám pořád bude vyskakovat otázka národa a etnicity. A i když jste na začátku neměl žádný důvod toto téma zvednout, najednou to uděláte. Nikoliv proto, že chcete, ale zjistíte, že to chtějí vaši voliči. A že když ho nezvednete vy, učiní tak někdo jiný. Součástí toho samozřejmě je, že se snažíte dehonestovat své soupeře. Protože pokud byste řekli, že přes názorové rozdíly i jim jde o dobro země, tak tím samozřejmě zmatete své příznivce. Vy naopak musíte soupeře vylíčit jako něco nepřijatelného, což dnes vidíme v kulturních válkách.

■ Jak se to projevuje?

U kulturních válek nejde jen o to, že se hádáme o témata, která jsou mnohem spíš kulturní než praktická. Součástí kulturních válek je přerámování debaty. Ta se nevede o technických typu výše minimální mzdy, protože tím nevyvoláte emoce. Budete se raději bavit o tom, jestli ten druhý je komunistou nebo fašista. Protože když je komunistou, nedá se s ním mluvit. A to je to, o co usilujete. Vy se snažíte si své voliče udržet v nějaké skupině a na jejích hranicích vytyčit vysoké hradby, aby vám neutíkali ven. Takže je vlastně chcete přesvědčit, že ti druhí nemůžou pro ně z principu udělat nic dobrého. Nechtějí, protože jsou ze svého nitra zlí. Tím to přesouváme na emocionální rovinu, což je to, co dělají kulturní války.

■ **V poslední době sledujeme výraznou radikalizaci u slovenského expremiéra Roberta Fica. Dal by se dnes označit za národního konzervativce?**

Řekl bych, že se k tomu velmi jednoznačně hlásí, přestože jeho dráha je výrazně jiná. Nejprve byl komunistou, pak postkomunistou a následně sociálním demokratem. Dlouhou dobu vládl na středolevém půdorysu, vymazal velkou část zbylé levice. A na-prosto převálcoval ostatní politické strany. Nyní se profiluje jinak. Souvisí to také s tím, co vidíme napříč celým Visegrádem, tedy úpadek sociálně-demokratických stran. Ukázalo se, že velká část jejich voličů chce sociální jistoty, ale zároveň chce jistoty konzervativní. Tendují ke kombinaci sociálních jistot a pevného řádu. Původně s tím začala krajní pravice, ale část voličů sociálních demokratů k tomuto velmi ráda přejde, protože nemají pocit, že by jim sociální demokracie nabízela důležitá témata. A platí to i pro voliče jiných stran. Narážíme na to, že se voličské jádro postupně mění, že určitá generace stárne. Tyto trajektorie jsou tak strašně podobné ve všech visegrádských zemích, že jde evidentně o nějakou společnou záležitost, nejspíše kombinaci psychologie a společné historie. Je tu zkrátka spousta lidí, které zformoval komunismus.

Tomáš Fošum

Předseda polské strany Právo a spravedlnost Jarosław Kaczyński.

Foto: Wikimedia Commons/ Aleksander Zieliński

Bruntál: údolí radosti, ve kterém prý i komici pláčou

Freudenthal neboli Údolí radosti. Tak zněl v letech 1938 až 1945 oficiální název Bruntálu. Město, jež během staletí prošlo vývojem od jednoho z nejmalebnějších slezských sídel přes baštu henleinovců až po ukázkou bezohledného socrealismu. V moderní době se i díky populární kultuře stal Bruntál v celostátním měřítku synonymem nevybíravé drsnosti a geografické i kulturní odloučenosti. Je však tato nálepka zasloužená?

Cestou vlakem z Olomouce se hanácké roviny brzy promění v pahorkatinu Nízkého Jeseníku. Právě na rozmezí tohoto nejrozlehlejšího pohoří České republiky a Hrubého Jeseníku leží Bruntál. Příjíždějícího z jižní strany přivítá Uhlířský vrch, vyhaslá sopka zkrášlená poutním kostelem. Pokud sem cestujete na podzim, jistě přijmete za svou jednu z teorií o původu názvu Jeseníků, podle níž vznikl ze staroslovanského výrazu jeseň (podzim) – zdejší smíšené lesy totiž touto dobou vytvářejí uchvacující scénérie.

Mnozí škodolibě dodávají, že podmanivá krajina kolem Bruntálu příliš nekorresponduje s estetickým vyzněním sa-

motného sídla. Nicméně bruntálští jsou známí tím, že dokážou vtipy na účet města obrátit ve svůj prospěch. Jako například když si v roce 2010 vzal město na paškál sitcom *Comeback*. Zubaté žáby, na něž je podle scénáristů Bruntál bohatý, se záhy staly jakýmsi neformálním symbolem města. Suvenýry s žabí tematikou si nikoliv náhodně nelze koupit přes internet, je třeba se odvážit pro ně zajet přímo do Bruntálu. Seriál se mimo jiné zmiňuje o události z roku 1984, kdy měli místní rozbrečet herce Vladimíra Menšíka. K tomu však, jak praví pamětníci, došlo v nedalekém Vrbně pod Pradědem.

Přestože se s tropením žertů na účet Bruntálu a Bruntalanů lze setkat ve městě i napříč republikou, toto regionální centrum bylo až do konce druhé světové války koléb-

Příjíždějícího z jižní strany přivítá Uhlířský vrch, vyhaslá sopka zkrášlená poutním kostelem.

Foto: Táňa Matelová

kou slezské kultury a průmyslu. Bruntál navíc zaujímá jedno významné prvenství. Jedná se totiž o zřejmě vůbec nejstarší město z institucionálního hlediska na našem území (!), takzvané magdeburské právo totiž získalo nejpozději roku 1213. Rozvoj města, které se již od středověku zaměřovalo na těžbu rud, narušila v 17. století řada katastrof, o nichž ještě bude řeč.

Opětovný rozkvět Bruntál zažil v éře průmyslové revoluce, kdy se zaměřil na textilní výrobu. V tomto odvětví dominovala továrna Gustav Marburg & Söhne, jedna z nejvýznamnějších továren v rakouském Slezsku. Podle dosud nedoložené legendy právě Marburgův závod jako první vyrobil džínovinu, se kterou se o několik let později proslavil americký Levi Strauss. Úspěšného židovského průmyslníka, který před první světovou válkou zaměstnával až 1400 pracovníků, dodnes připomíná náhrobek, mimochodem jediný dochovaný z celého židovského hřbitova. Ten sice došel zkázy podobně jako místní izraelité již za války, avšak židovského neštěstí využili i komunisté, kteří se nešťíteli vydláždit náhrobními stélami koryto Černého potoka.

Vampýři, nacisté i komunisté

Zdejší nezvykle časté pochmurné podnebí přičítají místní vzniku Slezské Harty, naší nejmladší vodní nádrže, která se kvůli ničivým povodním roku 1997 naplnila za pouhých několik dní. Přehrada o rozloze necelých 9 km² je zdrojem pitné vody, energie, ochranou proti riziku povodní i cílem časté rekreace, avšak za cenu pohlcení obydlí a údolů, kdy pod hladinou skončily domy, kostel, hřbitov i železobetonový most přes řeku Moravici, který potápěči mohou na dně spatřit dodnes. V blízkosti nádrže se tyčí další superlativ, a sice náš nejstarší stratovulkán Velký Roudný.

Chmury však Bruntál neprovázejí pouze na poli meteorologickém. V 17. století město zažívalo nájezdy švédských vojsk i epidemie a morové rány či požáry jej sužovaly také ve století následujícím. V bohaté historii této doby ale najdeme i jednu zvláštní, dnes poněkud pozapomenutou temnou kapitolu typickou téměř výhradně pro území Bruntálska a Libavska – město a jeho okolí proslulo vírou ve vampyrismus.

První případ byl zaznamenán v roce 1610 v nedaleké Břidličné, kde byla mrtvola, jež měla sužovat okolí, exhumována a následně spálena. Kvůli víře v nemrtvé začalo docházet k soustavnému hanobení lidských ostatků. Protože byl vampyrismus vnímán jako silně nakažlivý, nezřídka se dělo, že kromě nebožtíka „usvědčeného“ z posmrtné magie bylo spáleno dalších třicet těl, jež byla pohřbena po něm. Zřejmě nejvíce zarážející je přebujelá lidská představivost, která se stala kořenem těchto obvinění. Kupříkladu jistá Rosina Kleinsorg z Dvorců měla v roce 1714 pobízet mrtvá dětská těla k nočním toulkám. Rosinina mrtvola byla při exhumaci, kdy se údajně na hrobníka usmívala, rozčtvrcena a při převozu na spáleniště prý ještě stihla vypít půl vědra piva určeného na následný kar. Přes-

tože tyto události udivují svou morbidností, na rozdíl od Jesenicka a Šumperska, kde v té době umíraly nešťastnice na hranicích coby domnělé čarodějnice, se pořád jednalo „pouze“ o hanobení lidských ostatků, nikoliv o trýznění živých osob.

Jako k mnoha dalším sudetským městům ani k Bruntálu nebylo 20. století příliš milostivé. Jedním z nejsmutnějších míst doslova nesoucích tíhu dějin je ulice Vrchlického naproti nádraží. Areálem dřívější textilní továrny patřící rodině Macholdové prošli za války zajatí angličtí letci, důstojníci a mnoho židovských žen, které zde zpracovávaly vysoce jakostní len, z něž se vyráběl damašek pro bytový textil příslušníků SS. Po válce zde byli shromažďováni Němci určení k vysídlení. „Protrhli ženě ucho a hodili to do koše,“ vzpomínal na chování obohacujících se členů Revolučních gard člen 1. československého armádního sboru Miloslav Šafrán, jenž zde měl jako voják asistovat. Cesta odsunutých obyvatel, především žen, dětí a starších osob, se poté většinou ubírala do bavorského Memmingenu, kde dnes stojí muzeum, jehož expozice se věnuje jejich domovině.

S nástupem komunistů k moci se Bruntál zaplnil novými obyvateli, pro něž byly vytvořeny nové kulisy v duchu sověry, které někdejší výstavní město připomínaly jen velmi vzdáleně. Náměstí, kde Hitler na podzim roku 1938 pronášel projev ke zfanatizovanému davu, bylo divokých změn v duchu nového režimu ušetřeno. K přilehlým ulicím, z většiny pohlcených panelovou zástavbou, tak působí poměrně kontrastně. Lze zde obdivovat renesanční Gabrielův dům či rodný dům Terezie Kronesové, jedné z nejtalentovanějších vídeňských hereček předminulého věku. Nadaná dívka prožila milostný román s polským šlechticem Severinem Jaroszyńským, jenž byl odsouzen za loupežnou vraždu a v roce 1827 skončil na šibenici. Po nešťastné události chtěla herečka svou kariéru ukončit, od čehož ji nakonec kolegové odradili, talentovaná umělkyně však zemřela o pouhé tři roky později.

Kronesová není jedinou rodačkou s podobnými vazbami na Polsko. Ve městě přišla na svět i jistá Iryna Jarosewicz, která za druhé světové války dodávala písněmi odvalu polským jednotkám. Jejich slavný velitel Władysław Anders se do pohledné Bruntalanky zamiloval a po válce se s ní oženil.

Za čtyřicetileté éry komunismu byly kromě panelových sídlišť vystavěny nové sportovní haly, školy, administrativní budovy a samozřejmě také průmyslové podniky. Naopak někdejší textilní průmysl, určující ráz města po řadu desetiletí, zanikl. Do 60. let vstoupil Bruntál coby centrum stejnojmenného, nově vytvořeného okresu, s čímž se těžko smířoval především populačně početnější Krnov. Od roku 1968 se bruntálská kasárna, vybudovaná roku 1938, stala na dvacet let bydlištěm stovek sovětských vojáků a svým způsobem i regionálním fenoménem, jemuž se však místní spíše obloukem vyhýbali. V roce 2017 se začalo jednat o demolici chátrajících budov a postupně zde vznikla relaxační zóna se zelení a víceúčelovým hřištěm.

Rytířský Bruntál

Návštěvník by zcela jistě neměl minout dominantu města v podobě zdejšího zámku, který nechali na místě gotického hradu vystavět páni z Vrby. Na počátku třicetileté války připadl objekt, stejně jako celé bruntálské panství, Řádu německých rytířů, díky němuž se – pomíme-li počáteční rekatolizaci regionu – město i široké okolí dočkaly největšího rozmachu v dějinách. Vrcholu tento rozkvět dosáhl v 19. století, kdy se Bruntál stal sídlem velmistra řádu. Z nejvýznamnějších představitelů tohoto církevně-hospodářského společenství nelze nezmínit arcivévodu Evžena Habsburského, velmistra v letech 1894–1923, jenž se do dějin města i panství vepsal zlatým písmem – vznik úctyhodné zámecké knihovny a obrazové sbírky, rozsáhlá rekonstrukce zámku či nedalekého hradu Sovinec blednou oproti jeho práci na poli výstavby školních, a především nemocničních zařízení. Zámek a přilehlý park, od nového milénia opět svědomitě udržován, patří společně s novou kavárnou v přízemním sále zámku jednoznačně k nejpříjemnějšímu posezení v Bruntále.

Po záboru pohraničí Německem byl Řád německých rytířů okamžitě zrušen, mnoho jeho členů bylo internováno či skončilo v koncentračních táborech, přesto rytíři většinu původního majetku dosud na českém státu nezískali.

Zámek Bruntál patřil Řádu německých rytířů.

Foto: Táňa Matelová

Jednou z výjimek je zdejší kostel Nanebevzetí Panny Marie, v jehož prastarých zdech můžete ve vánočním čase obdivovat zřejmě nejzajímavější sezónní atrakci města, a sice dřevěný pohyblivý betlém. V obdivuhodné práci řezbáře Josefa Nedomlela dnes pokračuje jeho syn František. Právě tento umělec se zasloužil o zdařilou obnovu křížové cesty na Uhlířský vrch, kterou lemuje monumentální lipová alej z druhé poloviny 18. století, vítěz v anketě Alej roku 2022.

Jako mnoho jiných sudetských měst se také Bruntál potýká s problémy typickými pro periferní sídla, jako je nedostatek pracovních míst a s ním související odliv mladé generace, či skutečnost, že od roku 2007 nemá toto okresní město vlastní porodnici. Přese všechno si Bruntál často přisuzovanou nálepku ošklivého káčátka Jeseníků nezaslouží. Město má své chlouby. Ať už turistu zaujme zámek a jeho park, nebo si sem prostě jen zajede koupit balení celorepublikově známých slaných tyčinek ve žlutém obalu, které může zapít pivem z místního regionálního pivovaru, musí chtít nechtít uznat, že bez Bruntálu by české Slezsko přišlo o nenahraditelnou část své pověstné rozmanitosti.

Táňa Matelová

DEMOKRATICKÝ STŘED HLEDÁ NOVÉ PŘEDPLATITELE!

PODPOŘTE NAŠI SBÍRKU NA HITHITU!

PŘISPĚT MŮŽETE PROSTŘEDNICTVÍM QR KÓDU NA OBRÁZKU NEBO NA WWW.HITHIT.COM